

***”This will be a monumental struggle of
good versus evil”***

**En diskursanalyse av president Bush sitt verdensbilde
etter terrorangrepene 11. september 2001**

John Olav Birkeland

STV-3902

*Masteroppgave i statsvitenskap
Det samfunnsvitenskapelige fakultet*

Universitetet i Tromsø

Våren 2009

Anerkjennelser

Jeg ønsker å rette en stor takk til min veileder Jarle Weigård for trygg og god veiledning gjennom lese- og skriveprosessen. Alt fra resonnementsmessige påpekninger til korrekturlesning har vært til stor hjelp for mitt endelige produkt.

Jeg vil også takke mine foreldre for deres entusiasme og støtte før og under min heller ambisiøse agenda dette skole- og arbeidsåret. Deres konsekvente og ubetingede kjærighet som foreldre står som et enestående forbilde.

Til slutt vil jeg takke min Ingvild for samvær, mye latter og gode samtaler siden forrige høst. Jeg gleder meg uhemmet til høsten, når jeg ikke trenger å reise gjennom hele landet for å se deg...

Stavanger, mai 2009

John Olav Birkeland

Sammendrag

Terrorhandlingene den 11. september 2001 var spektakulære og tragiske. President Bush sin tale samme kveld og de påfølgende septemberdagene inneholdt dikotomiseringen ”evil” satt opp mot ”good” og utdypninger om at Amerika lever som en ”*beacon for freedom and opportunity*”. Da presidenten henvendte seg til en samlet Kongress hevdet han at: ”*Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists*”.

Hva man legger til grunn for politiske handlinger er, og vil alltid være, basert på diskurser. Diskursteori forteller oss at de ulike oppfatninger av verden er like gyldige. Men det synes problematisk rent politisk når denne relativismen fjernes og en svart-hvitt presentasjon av verden søkes innført fra en politisk ledelse som innehar et repertoar av maktmidler verden aldri tidligere har sett. Kompleksiteten i de forskjellige prosessene som finner sted i verden synes å forsvinne.

Denne oppgaven søker å belyse hvilken bakgrunn man hadde for det verdensbildet den amerikanske politiske ledelsen søkte å konstruere som den gjeldende sannhet etter terrorangrepene i USA 11. september 2001.

Diskursanalysen tar utgangspunkt i noen underliggende premisser som ligger til grunn for alle sosialkonstruktivistiske tilnærminger. Man stiller seg kritisk til all viten som tas for gitt, man fremmer at all vår viten om verden er historisk og kulturelt betinget, sammenhengen mellom viten og sosiale prosesser blir poengtert, og man understreker sammenhengen mellom viten og sosiale handlinger.

29 taler og et offentlig strategidokument er blitt analysert. Diskursen som blir forsøkt avdekket vil være det verdensbildet som ble presentert i kjølvannet av terrorangrepene gjennom disse talene.

Analysen lander på at et dikotomiserende og forenklende språk fungerte legitimerende for de tiltak man utførte i kjølvannet av angrepene. Det blir også klarlagt at man i USA var, og er, i større grad enn andre steder mottakelig for denne type ordlegging, og dette var en forutsetning for diskursen i seg selv. Til slutt poengteres det at ved å låse diskursen innenfor kjente rammer utelukker man mer nyanserte og konstruktive tilnærminger til konflikten man står overfor.

Innholdsfortegnelse

Anerkjennelser.....	2
Sammendrag.....	3
1 <u>Innledning</u>	9
1.1 <u>Tematisk ramme</u>	9
1.2 <u>Problemstilling</u>	11
1.3 <u>Teori og metode</u>	12
1.4 <u>Empiri</u>	13
1.5 <u>Disposisjon</u>	14
2 <u>Diskurs og diskursanalyse: Et epistemologisk utgangspunkt</u>	15
2.1 <u>Sosialkonstruktivismens fire nøkkelpremisser</u>	16
2.1.1 En kritisk tilnærming til kunnskap som tas for gitt.....	16
2.1.2 Kunnskap om verden er kulturelt og historisk betinget.....	16
2.1.3 Sammenhengen mellom kunnskap og sosiale prosesser.....	17
2.1.4 Sammenhengen mellom kunnskap og sosiale handlinger.....	17
2.2 <u>Det diskursive og ikke-diskursive</u>	18
2.3 <u>Diskurser – definisjon</u>	18
2.4 <u>Relativisme, refleksivitet og objektivitet</u>	19
2.4.1 Relativisme.....	20
2.4.2 Refleksivitet.....	21

2.4.3	Objektivitet.....	22
3	<u>Diskursanalysens fremvekst og grunntanker</u>	23
3.1	<u>Strukturalismen</u>	23
3.2	<u>Poststrukturalismen</u>	25
3.3	<u>Foucaults arkeologi og genealogi</u>	25
3.4	<u>Kunnskap som tas for gitt</u>	26
3.5	<u>Laclau og Mouffes diskursteori</u>	28
3.5.1	Marxisme møter strukturalisme.....	28
3.5.2	Diskursive begreper.....	29
3.5.3	Å definere begrepet diskurs.....	29
3.5.4	Diskurser i det sosiale.....	30
3.5.5	Myter.....	30
3.5.6	Identitetsdannelse.....	31
3.5.7	Antagonisme og hegemoni.....	32
4	<u>Metode og empiri</u>	33
4.1	<u>Koding</u>	33
4.2	<u>Reliabilitet og validitet</u>	35
4.3	<u>Empiri – tekster som monumenter</u>	36
5	<u>Dikotomisering og identitet</u>	37
5.1	<u>”Oss” mot ”dem” – Fiendebildet</u>	38
5.1.1	Type fiende.....	38
5.1.2	”Oss” satt opp mot ”dem”.....	41

5.1.3	Om å velge side.....	43
5.2	<u>Good vs. Evil – Teologisk dikotomisering</u>	45
5.2.1	USA som det Gode.....	45
5.2.2	Internasjonal kontekst.....	47
5.2.3	Gode verdier og onde handlinger – diskursens troverdighetsproblem.....	47
5.3	<u>”The city on the hill” – Identitetsbygging</u>	49
5.3.1	Et fyrlys for verden.....	49
5.3.2	Amerikanernes godhet.....	50
5.3.3	Prinsipper og verdier.....	52
5.4	<u>Oppsummering</u>	53
6	<u>En større sak</u>	55
6.1	<u>En større sak</u>	55
6.1.1	Rett og galt.....	58
6.2	<u>Gud og religion</u>	60
6.2.1	Det kristne USA.....	61
6.2.2	Den kristne presidenten.....	63
6.2.3	Med Gud på vår side.....	64
6.3	<u>Legitimitet</u>	65
6.3.1	Rettferdighetens krav.....	65
6.3.2	Amerikas rettferd.....	66
6.4	<u>Oppsummering</u>	68

7	<u>”Hvorfor hater de oss?”</u>	71
7.1	<u>”Hva er det fienden vår angriper?”</u>	71
7.1.1	En umiddelbar plassering av fokus.....	72
7.1.2	En tidlig plassering av rammene for diskursen.....	73
7.2	<u>”Hvorfor ble vi angrepet?”</u>	74
7.2.1	Den interne diskusjonen.....	75
7.2.2	Den eksterne diskusjonen.....	77
7.2.3	Alternative årsaker til bakgrunnen for angrepene.....	78
7.3	<u>Grunnlaget for videre politisk handling</u>	80
7.4	<u>Oppsummering</u>	83
8	<u>Konklusjon</u>	85
8.1	<u>Legitimitet</u>	85
8.2	<u>Folkets mottakelighet</u>	86
8.3	<u>Ekskludering av alternative forståelser</u>	87
8.4	<u>Avsluttende betraktninger</u>	87
	Referanser.....	88

Master i statsvitenskap
Universitetet i Tromsø

Kapittel 1

Innledning

1.1 Tematisk ramme

11. september 2001 vil de fleste huske som en merkedag i verdenshistorien. Med en morbid fascinasjon og med den rette timing kunne millioner av mennesker på direkten vantrø følge det siste av de to flyene fly inn i Tvillingtårnene på øvre Manhattan, og senere se de monumentale bygningene kollapse. Videre ble man oppdatert på at et tredje fly var blitt styrtet inn i Pentagon, og at det fjerde og siste flyet hadde styrtet i en kornåker i Pennsylvania. Terrorhandlingene var spektakulære, dog tragiske, og vakte sterke følelser hos de fleste som så hendelsene. Mange kommentatorer så vel som ufaglærte forutså et hardt svar fra den mektige nasjonen overfor den gruppen av mennesker som måtte stå bak terroren. USA nøt da også stor sympati og medfølelse etter tapet av over 3000 mennesker på denne måten.

Det er feil å si at synet av terrorhandlingene vekket en unison følelse av avsky. De fleste mennesker kan vel antas å ta total avstand fra disse handlingene. Men blant enkelte personer og folkegrupper, som ikke nødvendigvis var direkte relatert til terrororganisasjonen bak handlingene, oppstod det regelrett jubelscener (Buchanan 2002:117, Riverbend 2005:343). Man gledet seg over at noen hadde ”tatt igjen” mot USA. Denne blandede mottakelsen av en isolert sett forferdelig handling er med på å gjøre problematikken rundt terrorhandlingene 11. september 2001 og den påfølgende ”Krigen mot terror” så fascinerende.

Etter angrepene holdt president Bush samme kveld sin ”Address to the Nation”, en tale som skulle bli toneangivende for måten den sittende administrasjonen tilnærmet seg hendelsen og den nært forestående responsen. Bush sin tale denne og de påfølgende septemberdagene var med på å synliggjøre en svart-hvitt tenkning mange utenfor USA oppfatter som gjeldende for amerikansk utenrikspolitikk, og inneholdt dikotomiseringen ”evil” satt opp mot ”good”, kategoriseringer der terroristene representerer ”*the very worst of human nature*” og utdypninger om at Amerika lever som en ”*beacon for freedom and opportunity*” (Bush, 3. 11. sep.01). Det ble gjort klart hvor mektig og god USA er, og hvor onde og avskyelige angriperne var.

Slike vendinger var med på å danne grunnlaget for flere kommentatorers innlegg

de påfølgende dagene. Men det som for mange var utslagsgivende for en skepsis mot den amerikanske rasjonalisering rundt hendelsene, ble uttalt allerede dagen etter angrepene. Etter at presidenten hadde hatt møte med sitt National Security Team uttalte han at *"America is united. The freedom-loving nations of the world stand by our side. This will be a monumental struggle of good versus evil. But good will prevail"* (Bush, 4. 12. sep. 01).

Handlingene den septemberformiddagen var altså en del av en konflikt av episke proporsjoner og nå skulle det bli klart hvem som hadde ryggrad til å kjempe den Gode Strid. Da president Bush henvendte seg til en samlet Kongress den 20. september, uttrykte lederen sitt mest kjente sitat i diskursen som ble klarlagt etter angrepene: *"Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists"* (Bush, 11. 20. sep. 01). De Forente Stater nøt stor sympati etter at Tvillingtårnene falt, men med dette utsagnet stilte presidenten andre nasjoner i et dilemma som kunne bli oppfattet som urettferdig: Var det tilfellet at lederen for verdens mektigste nasjon satt med et så svart-hvitt bilde av verden som dette?

Vitende om George W. Bush sin sterkt religiøse bakgrunn ble man etter hvert vant til å høre den amerikanske lederen bygge opp gjentatte uttalelser rundt bibelsitater. Professor Bernt Hagtvat ved UiO kommenterer amerikanske, konservative politikeres tendens til å ty til Bibelen når saker skal forklares slik:

"Altfor sjelden påpekes imidlertid de farlige psykologiske sidene ved denne vikarierende religionspositur, særlig den åpning for fanatisme og ansvarsfraskrivelse som skramling med bibelsitater åpner for. Med Gud på laget blir det lett glinsende trosvissnet, enkelt å legge seg til hvile i de enkle rasjonaliseringene, i bekreftelsene av fordommer."

(Hagtvat 2008)

Gjennom en forenkling av problemet er ansvarsfraskrivelsen nærliggende, og man blir frigjort fra de tunge, kanskje selvinjurierende analyser og forklaringer på hvorfor det som har hendt har hendt.

Det synes interessant å analysere hva verdens mektigste nasjon legger til grunn for sine handlinger, og hvordan man beskriver hendelser som får direkte, politiske konsekvenser. Ikke bare var angrepene en spektakulær terrorhandling, men Tvilling-

tårnenes kollaps fikk vidstrakte konsekvenser for svært mange mennesker i hele verden. Det er fundamentalt feil å hevde at vi ”ikke lar oss påvirke av terrorister” – sikkerhetsregimet på stort sett hver eneste flyplass i hele verden har aldri vært mer intenst. Mange vestlige nasjoner har gått igjennom og revidert nasjonale regler for overvåkning, og med det flyttet grenser for hva staten har mulighet til å gjøre overfor enkeltindividet og hennes privatliv. Videre eksempler er tallrike. Poenget er, imidlertid, at den utøvende statsmakt i et demokrati må nødvendigvis forklare og rettferdiggjøre sine handlinger, selv i ekstreme situasjoner som etter terrorhandlingene i 2001. Hva man legger til grunn for politiske handlinger er, og vil alltid være, basert på diskurser.

Det som gjør det spesielt interessant med diskurser med politisk innflytelse i USA, er konsekvensene amerikanernes handlinger får på et globalt plan. Hva politikerne bestemmer seg for å gjøre i USA kan få direkte konsekvenser for aspekter ved enkeltindividers liv her i Norge. Men med så mange dyptgående diskusjoner og analyser som finner sted i USA på stort sett alle felt, og i særdeleshet på den politiske arena, var det tilsynelatende en påfallende enkel retorikk som fikk spillerom rett etter angrepene. Denne oppgaven søker å belyse denne retorikken gjennom en diskursanalyse av talene til George W. Bush.

1.2 Problemstilling

Som det vil komme frem i presentasjonen av diskursteori er de ulike oppfatninger av verden like gyldige – de mange forskjellige konstruerte sannheter kjemper om plassen som den gjeldende sannhet. Men det synes problematisk rent politisk når denne relativismen fjernes og en svart-hvitt presentasjon av verden søkes innført fra en politisk ledelse som innehar et repertoar av maktmidler verden aldri tidligere har sett. Det hevdes at man fører krig i ”det Godes tjeneste” (*”the fight against evil”*), og i forlengelsen av dette: *”You are either with us, or with the terrorists”*. Kompleksiteten i de forskjellige prosessene som finner sted i verden synes å forsvinne.

Diskursanalysen vil gå inn på historiske og kulturelle faktorer i det amerikanske samfunn som kan ha vært utslagsgivende for at slike forenklede utsagn ble akseptert, eller forsøkt innført som den gjeldende sannhet. Gitt USA sin enestående posisjon i verden i dag, blir det spesielt interessant å se hva slags verdensbilde som ligger til grunn for nasjonens handlinger. Man kan nødvendigvis ikke gjøre rede for alle sider av vårt komplekse verdenssamfunn gjennom taler, men presentasjonene til den til enhver tid

sittende administrasjon vil danne et bilde av hvordan man vurderer andre mennesker, hvordan verden er sammensatt, og hvilke verdier man selv står for sett i et globalt perspektiv. Problemstillingen denne oppgaven søker å besvare er:

Hvilken bakgrunn hadde man for det verdensbildet den amerikanske politiske ledelsen søkte å konstruere som den gjeldende sannhet etter terrorangrepene i USA 11. september 2001?

Med bakgrunn menes her de historiske og kulturelle betingelser som lå til grunn for måten presidenten ordla seg i sine taler. Med verdensbilde i denne sammenheng menes de vendinger og forklaringer man bruker for å beskrive deler av verden og enkelthendelser. Analysen vil gå inn på flere sider ved det amerikanske samfunnet som blir presentert, implisitt eller eksplisitt, i talene til president Bush. Det vil også bli tatt opp dimensjoner ved USA sitt forhold til verden som tilsynelatende utelukkes gjennom presidentens verdensanskuelse.

1.3 Teori og metode

Metoden som er valgt for å gi et svar på problemstillingen er en diskursanalyse. Selve poenget med diskursanalyse er å analysere mening som en del av det generelt sosiale der mening dannes. Objektet for analyse er språket, for der andre sosiale praksiser (skole, media, familie) produserer mening som et biprodukt, er språkets oppgave primært å skape mening (Neumann 2001:38). Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i sosialkonstruktivistiske diskursanalytiske tilnærminger, der alle har som utgangspunkt at selve måtene vi omtaler verden på ikke representerer nøytrale fremstillinger av verden, identiteter og sosiale relasjoner, men spiller en aktiv rolle i å forme og endre dem (Jørgensen & Phillips 2002:1).

Innen diskursanalyse snakker man gjerne om en ”pakkeløsning”, der det teoretiske og metodologiske rammeverket i stor grad går over i hverandre. De forskjellige elementene kan ikke separeres og anvendes hver for seg, men må snarere bli brukt som en samlet, overordnet tilnærming for analyse. Diskursanalysen vil ta utgangspunkt i noen underliggende premisser som ligger til grunn for alle sosialkonstruktivistiske tilnærminger (Burr 1995: 2-5). For det første stiller man seg kritisk til all viten som tas for gitt. For det andre er all vår viten om verden historisk og kulturelt betinget, og er et

produkt av vår bakgrunn og kultur. Et tredje premiss er sammenhengen mellom viten og sosiale prosesser, der man tar utgangspunkt i at man gjennom interaksjon med andre mennesker konstruerer sosiale sannheter, og disse kjemper om å være de gjeldende sannheter. Det fjerde premisset går på sammenhengen mellom viten og sosiale handlinger. Forskjellige oppfatninger av verden fører til forskjellige sosiale handlinger, og av det ledes det at den sosiale konstrueringen av sannheter har sosiale konsekvenser.

Diskurser er måter å oppfatte og snakke om verden på, og måten lederen av et land omtaler en problematikk på er med på å rettferdiggjøre handlinger og forklare hva som har hendt eller skal skje. I tilfellet 11. september 2001 og USA danner diskursen rammeverket for rettferdiggjørelsen av tiltak som for eksempel krigen i Afghanistan og den kontroversielle "Patriot Act".

1.4 Empiri

Med disse sosialkonstruktivistiske premissene til grunn vil den empiriske delen av oppgaven i all hovedsak baseres på taler holdt av president George W. Bush, som satt som USAs leder under og etter 11. september 2001. Den amerikanske presidenten holder hvert år et stort antall taler, så det lar seg av omfangsmessige årsaker ikke gjøre å kunne bruke samtlige i denne analysen. 29 taler og et offentlig strategidokument er blitt analysert. Samtlige dokumenter er blitt lastet ned fra hjemmesiden til Det Hvite Hus i Washington, D.C., www.whitehouse.gov.¹ Disse er ordrette gjengivelser av presidentens uttalelser under fremførelsen av talene, og kan slik regnes som førstehåndsmateriale. Diskursen som blir forsøkt avdekket vil være det verdensbildet som ble presentert i kjølvannet av terrorangrepene gjennom disse talene.

¹ Etter George W. Bush sin avgang kan dokumentene hentes fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov>

1.5 Disposisjon

Neste kapittel vil gå gjennom de epistemologiske forutsetninger for diskursanalysen. Kapitlet vil også drøfte teorifeltet mellom det diskursive og ikke-diskursive, samt komme inn på problemstillinger rundt relativisme, refleksivitet og objektivitet innen sosialkonstruktivistisk forskning.

Kapittel 3 er et rent teorikapittel, hvor fremveksten av diskursanalysen blir presentert. Først vises det til initiale tenkere og grunnleggere av diskursanalysen, før tankene til teoretikerne denne oppgaven i hovedsak lener seg på, Ernesto Laclau og Chantal Mouffe, blir lagt frem.

Kapittel 4 tar leseren kort gjennom de faktiske metodemessige håndgrep som er blitt gjennomført under analysen, i tillegg til at empirien blir kommentert.

Kapittel 5 til 7 er analysekapitlene. Her tas leseren gjennom de senere stadiene av den faktiske analysen. Fokus vil ikke være på den initiale koding av det empiriske materialet, men på de underliggende temaene som er kommet frem gjennom analyse av tekstene.

Kapittel 8 søker å samle trådene og oppsummere de foregående kapitlene gjennom noen avsluttende betraktninger.

Kapittel 2

Diskurs og diskursanalyse – Et epistemologisk utgangspunkt

Språket er emnet for analyse i denne oppgaven, og analysen tar utgangspunkt i forståelsen av at språket er strukturert i henhold til forskjellige mønstre. Det er i bruken av språket at disse mønstrene blir dannet, reproduisert og forandret, og diskursanalyse er en analyse av disse mønstrene. Diskursanalyse skiller seg på mange måter fra andre samfunnsvitenskapelige metoder. Andre metoder tar gjerne en del av verden som uproblematiskert (gjærne kalt uavhengige variabler), og ved hjelp av denne fastfrossete virkelighet forsøker man å si noe om en annen del av verden (gjærne kalt avhengige variabler) (Neumann 2001:14). I analyse av diskurser blir en slik tilnærming problematisk all den tid man i diskursanalysen i utgangspunktet ikke tillater seg å ta en virkelighet for gitt, men ønsker å analysere hvordan man anskuer verden og hvordan denne anskuelsen holdes ved like.

Et utgangspunkt for diskursanalytikerens er at verden som omgir oss er i stadig endring. I motsetning til ontologien, som er læren om det værende, eller hva verden består av, søker diskursanalytikerens bakgrunnen for hvordan tingene ble slik, om hvordan tingene opprettholdes og hvordan de utfordres av alternative anskuelser. Slik fokuseres det heller på epistemologiske spørsmål, om *hvordan* vi kan vite om verden, og det ontologiske blir satt til side.

Metode forstås ofte som en fremgangsmåte for å representere noe gitt fra et eksternt ståsted, men diskursanalytikerens finner ikke et slikt ståsted utenfor det sosiale. Man kan derfor ikke gjennomføre analysen uten selv å være en del av den, og slik blir denne beskrivelsen av metode generelt upassende i det den er urealiserbar, spesielt i analysen av diskurser (Neumann 2001:15). Diskursanalytikerens ønsker å se på spenningen mellom virkelighet forstått som fysisk gitt virkelighet og virkelighet forstått som sosial representasjon. Diskursanalyse er en fremgangsmåte for å belyse de forutsetninger og betingelser som ligger til grunn for verdensanskuelserne, og som slik alltid er en del av politiske praksiser. Slike analyser vil videre gi en dypere forståelse for politiske handlinger (Neumann 2001:15).

Innen diskursanalyse er teorien og metoden tett bundet sammen, og den metodologiske oppbyggingen av analysen innebærer en aksept av det Phillips og Jørgensen kaller en ”pakkøløsning” (2002:4). Fire elementer inngår i denne pakkøløsningen som forskeren må akseptere: epistemologi, teoretiske modeller,

metodologiske retningslinjer og spesifikke metoder for analyse. Dette betyr at man ikke kan bruke diskursanalyse bare som en metode for å analysere data, men at diskursanalyse må anses som et teoretisk og metodologisk hele.

2.1 Sosialkonstruktivismens fire nøkkelpremisser

Sosialkonstruktivisme er blitt et samlebegrep på et vidt spekter av studier og teorier rundt samfunn og kultur. Selv om disse teoriene divergerer på mange felt, deler de underliggende, filosofiske antakelser som danner grunnlaget for dette samlebegrepet. Vivien Burr (1995) baserer sitt arbeid på Kenneth Gergen (1985), der hun understreker vanskeligheten av å dra alle sosialkonstruktivistiske tilnærminger over samme kam, da de i visse tilfeller er svært forskjellige (Burr 1995:2). Men hun fremhever fire nøkkelpremisser som deles av alle sosialkonstruktivistiske tilnærminger (Burr 1995:2-5).

2.1.1 En kritisk tilnærming til kunnskap som tas for gitt

Kunnskap man tar for gitt som sann er viten om verden som danner rammer for hvordan man kan uttale seg og handle. Disse rammene er man som regel ikke klar over selv, og man er på den måten ikke oppmerksom på hvilke premisser som ligger til grunn for måten vi tenker om en del av verden på.

Innen konstruktivismen tillates ikke vår viten om verden behandlet som objektive sannheter. All vår kunnskap er et produkt av våre egne kategoriseringer, og ikke en reflektering av en faktisk eksisterende realitet. Fra en diskursanalytisk synsvinkel er disse kategoriseringene produkter av diskurser (Phillips & Jørgensen 2002:5). Siden kunnskap som tas for gitt omtales på en naturlig måte kan den være vanskelig å identifisere, men analysen tar sikte på å belyse slike representasjoner av virkeligheten.

2.1.2 Kunnskap om verden er kulturelt og historisk betinget

Vi er historiske og kulturelle individer, og våre synspunkter på og kunnskap om verden er ”et produkt av historisk betingede utvekslinger mellom mennesker” (Gergen 1985:267). Av dette følger at vårt verdensbilde er betinget av vår individuelle, spesifikke, historiske og kulturelle bakgrunn. Dette betyr igjen at vårt bilde av verden kunne vært helt annerledes i en annen tid og i en annen kultur.

Dette premisset kan regnes som pragmatisk (*anti-foundationalist*) all den tid det presiserer at viten ikke kan baseres på et fast, metateoretisk grunnlag som går på kryss av menneskelig interaksjon (Phillips & Jørgensen 2002:5). Diskurs hevdes derimot å være med på å danne og vedlikeholde den sosiale verden – kunnskap, identiteter og sosiale relasjoner – og holder slik ved like sosiale mønstre. Premisset bryter også med essensialistiske teorier hvor det fastholdes at den sosiale verden er forhåndsgitt og fastsatt av eksterne faktorer. Premisset bryter med oppfatningen om at mennesker innehar egne, autentiske og fastsatte karakteristika og egenskaper (Phillips & Jørgensen 2002:5).

2.1.3 Sammenhengen mellom kunnskap og sosiale prosesser

Konstruktivismen mener at måten man skaffer seg en felles forståelse av sannheter om verden, og hvordan vår kunnskap om verden holdes ved like, er gjennom sosiale prosesser (Burr 1995:4). I talene til president Bush presenteres et verdensbilde som er kulturelt og historisk betinget, men som på lik linje med andre måter å anskue verden på konkurrerer om å være den gjeldende sannhet. I diskursene konstrueres måter å omtale verden (eller deler av den) på, og disse forskjellige anskuelsene er i kamp med hverandre gjennom sosiale interaksjoner.

I hvert samfunn finnes det et sett med uuttalte regler og rammer som danner utgangspunktet for hvordan det forventes at en sak eller problemstilling skal presenteres. Saksforhold og sammenhenger, som gjerne egentlig kan være kompliserte, forenkles og rammes inn i henhold til disse reglene på en mer lettfattelig måte. Diskursen reproduseres ved at disse reglene følges, og saken faller innenfor mottakerens forventningsrammer (Hønneland 2005:106).

2.1.4 Sammenhengen mellom kunnskap og sosiale handlinger

Innen de forskjellige verdensanskuelser finnes det aksepterte måter å handle på, og motsatt finnes det handlinger og måter å ytre seg på som ikke er sosialt akseptable. Forskjellige sosiale oppfatninger av verden leder til forskjellige sosiale handlinger, og slik har den sosiale konstrueringen av sannheter om verden sosiale konsekvenser (Gergen 1985:268-269, Burr 1995:5). Kanskje tydeligere enn på noen annen arena kommer dette premisset til syne i en regjeringens rettferdiggjøring av politiske handlinger.

2.2 Det diskursive og ikke-diskursive

Vi har flere dimensjoner som ligger mellom diskurser og en objektiv sannhet om verden, som for eksempel opplevelser, følelser og menneskers handlinger. Enkelte hevder at diskurs er alt vi har, mens andre inkorporerer det ikke-diskursive inn i sine analyser. De fleste teoretikere fokuserer på hvordan tingene fremstår for oss og oppfattes av oss, altså epistemologiske spørsmål. Hvordan tingene faktisk er, den objektive realitet, blir slik en ontologisk problemstilling som man ikke legger vekt på innen diskursanalyse (Neumann 2001:14).

Men innen diskursanalysen har man forskjellige tilnærminger til skillet mellom det diskursive og det ikke-diskursive (Phillips & Jørgensen 2002:18-21). Psykologiske kategorier som holdninger, følelser og hukommelse regnes tradisjonelt som ikke-diskursive. Men Laclau og Mouffes diskursteori generaliserer dette mer, og sier at *alt* er diskursivt, inkludert kroppen og den materielle verden (Phillips & Jørgensen 2002:18-21, 177).

En fundamental årsak til at våre nettverk av mening er såpass stabile som de er, dog åpen for forandring og påvirkning, er at vår oppfattelse av verden er naturliggjort. Vi ser ikke på vår anskuelse av verden som en *forståelse* av verden, men *som* verden. Derfor blir det en viktig oppgave for diskursanalytikeren å angripe sannheter vi tar for gitt og ”sunn fornuft”, og sette disse under søkelyset slik at vi kan drøfte dem og gjøre dem tilgjengelig for forandring (Phillips & Jørgensen 2002:178).

Ved å påpeke faktorer som fremstår som tatt for gitt, impliserer analytikeren at tingene ikke nødvendigvis er på den måten som blir presentert. Derfor vil det enkelte steder i analysen bli satt spørsmål ved sannheten som blir presentert, og sammenlignet med alternative oppfatninger av hva som var bakgrunnen for 11. september 2001.

2.3 Diskurser - definisjon

Begrepet *diskurs* virker til å bli benyttet i mange forskjellige fora uten å ha en fastsatt og allmennforstått definisjon. Men den generelle grunntanken bak begrepet synes uansett å være at språket er strukturert i henhold til mønstre som mennesker benytter seg av når de skal uttale seg om enkelte aspekter ved verden eller livet (Phillips & Jørgensen 2002:1).

Gitt alle de forskjellige tilnærmingene for analyse av diskurser, er det vanskelig på bakgrunn av metode å fastslå en definisjon. Michel Foucault regnes som en av

diskursanalysens grunnleggere og hevder at diskurser er *”praksiser som systematisk former de objekter de beskriver”* (Foucault gjengitt i Neumann 2001:17). Det er altså en handling, da gjerne tale eller skrift, som danner rammene for hvordan mennesker omtaler ting og fenomener i verden på. Disse rammene er kulturelt og historisk betingede, og Foucault påpeker at diskurser er en uttalt systematisering av disse betingelsene.

Iver Neumann lander i sitt introduksjonsverk til diskursanalyse på at diskurser er

”et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner” (2001:18).

Hvordan den enkelte diskurs er virkelighetskonstituerende innad i den enkelte diskurs er altså betinget, og gjenstand for analyse i denne oppgaven. Det vil bli satt søkelys på hvordan den amerikanske administrasjonen med president George W. Bush i spissen konstruerte rammene for virkelighetsoppfattelsen av verden i kjølvannet av terrorangrepene i 2001.

Phillips og Jørgensen poengterer at diskurser må forstås som objekter som forskeren konstruerer selv, og ikke som objekter som finnes betingelsesløst i virkeligheten, klare for å bli identifiserte og kartlagte (2002:144). Diskurser er slik mer et analytisk konsept, og en enhet som forskeren projiserer på virkeligheten for å danne rammeverket for sin analyse. Diskurser er ikke allment oppfattede enheter vi forholder oss til i hverdagen, men de kommer til syne gjennom vitenskapsteoretiske perspektiver, og blir fremhevet først under debatter og analyser.

2.4 Relativisme, refleksivitet og objektivitet

Sosialkonstruktivistisk epistemologi utelukker muligheten for viten om en sann virkelighet, altså en verden som eksisterer uavhengig av diskursen. All viten er historisk og kulturelt betinget. Vår oppfatning av verden er et produkt av disse betingelser og ikke en sann gjengivelse av virkeligheten.

Et iboende problem med de sosialkonstruktivistiske premisser er at så lenge all viten er historisk og kulturelt betinget blir det vanskelig å drive objektiv forskning. Det kan bli problematisk å fremme en konklusjon på en analyse som ikke selv er like betinget

av historie og kultur som diskursen som er gjenstand for analyse.

Avsnittene om relativisme, refleksivitet og objektivitet er i stor grad basert på Phillips og Jørgensen sin vurdering av disse problemstillingene, der de poengterer mulighetene innen sosialkonstruktivistisk tankegang i stedet for de tilsynelatende hemmende faktorene for produksjon av viten (2002:196-201).

2.4.1 Relativisme

Et problem med de sosialkonstruktivistiske premisser som ligger til grunn for mange diskursanalytiske tilnærminger er at det åpnes for en relativisme i utformingen av analysen. Paul Feyerabend snakker om at ”*anything goes*” i sitt angrep på det han omtaler som et ”metodetyranni” (gjengitt i Neumann 2001:11). Diskursanalysen er ikke så anarkistisk, men har et iboende problem: Hvordan kan vi fremme forskning som vitenskapelig uten å henvise til en faktisk, objektiv realitet? Hvordan kan vi evaluere vitenskapelig viten som inkluderer forskerens egen bakgrunn og historie? Hvis all viten er historisk og kulturelt betinget så umuliggjør dette objektivitet i forskningen.

En holdning til relativisme er å slå seg til ro med den og betingelsesløst akseptere den som en del av all form for produksjon av viten. Denne holdningen blir kritisert for å umuliggjøre kritisk forskning, etter som alle måter å presentere verden på slik blir like gode. Objektivitet blir dermed umulig. Noen analyser løser dette ved å kombinere sosialkonstruktivistisk tenkning med *kritisk realisme*, og på denne måten få med aspekter av den ikke-diskursive verden. Det er også mulig å gradere relativismen. *Epistemisk relativisme* er diskurser basert på viten som kommer fra gitte posisjoner i den sosiale verden, og *vurderende relativisme* hevder på sin side at alle former for verdensanskuelser er jevngode.

Den andre holdningen til relativisme går på å jobbe rundt den. Man fremmer at enkelte måter å presentere verden på er mer gyldige enn andre. Dette er en kombinasjon av relativisme og ikke-relativisme, idet man sier at alle anskuelser av verden er sosialt konstruerte (relativisme), men enkelte anskuelser ligger nærmere en gitt, objektiv virkelighet enn andre (ikke-relativisme). Det oppdukkende problem blir i dette henseende hvem som skal dømme hvilken presentasjon av virkeligheten som er mer gyldig enn andre. Hvis ikke diskurser selv kjemper om plassen som den sanne virkelighet må det være noen, for eksempel forskeren selv, som avdømmer om en verdensanskuelse er mer gyldig enn de andre. Det gis ikke noe entydig svar på dette, men man fremmer at

forskeren gjennom sine analyser og sammenligninger har en innsikt i diskursen på et annet plan enn diskursenes tilhørere, og at forskeren slik er i stand til å ta en mer objektiv vurdering på dette feltet.

2.4.2 Refleksivitet

Refleksivitet går på å ta med i betraktningen forskerens egen rolle i produksjonen av viten, og i lys av sosialkonstruktivismens iboende relativisme huske forskerens historisk og kulturelt betingede kunnskap i utformingen av analysen (Phillips & Jørgensen 2002:198). Det er et poeng å unngå at forskeren fremstår som en person med privilegert tilgang på viten, og gjennom sin privilegerte tilgang kommer i et autoritetsforhold til menneskene som studeres.

En strategi for å unngå dette problemet er å oppta det som kalles *dialogisk forskning*. I stedet for å presentere materialet som noe som eksisterer ute i verden og som forskeren uavhengig av noe annet har tatt under analyse, presenteres analysen som et produkt av interaksjonen mellom forsker og forskningsobjekt, i denne oppgavens tilfelle talene til president Bush. Det ligger en fare i å skjule det faktiske forholdet mellom forsker og informant, og slik forsøke å fremstå som en nøytral budbringer av analysen (Condor 1997:133). I det dialogiske forholdet i problematiseringen av en diskurs har selve interessen for problemstillingen blitt vekket gjennom historiske og kulturelle betingelser i forskeren selv. Phillips og Jørgensen poengterer det demokratiske potensialet som ligger i å ta dette forholdet på alvor. Hvis forskere spiller ned sin egen nøytralitet kan dette hjelpe i å fremme tyngden til informantens ord, og slik jevne ut forskjeller som måtte eksistere i den antatte gyldigheten til de forskjellige diskurser. Dette er med på å fremme den demokratiske debatt gjennom en økt bevissthet på hvem som har monopol på sannheter, hvilke stemmer som ikke blir hørt og hvilken viten som ikke blir akseptert som viten (2002:199). Hønneland sier det klart: "*Virkeligheten avdekkes i et samspill mellom forsker og forskningsobjekt*" (2005:174).

En objektiv presentasjon, hvor man ikke drøfter betingelsene for produksjonen av den viten som presenteres, kan oppfattes som tatt fra ingensteds. Forskeren synes å ha en privilegert form for tilgang til viten som leseren ikke har. Men gjennom refleksive strategier kan man mistenkes for å forsøke å skjule den autoritet som forskeren tilskrives gjennom sin rolle og prosjekt. Det viktige er å være seg problemstillingen med refleksivitet bevisst, og forsøke å jobbe frem en troverdig og balansert presentasjon av analysen.

2.4.3 Objektivitet

Relativisme oppfattes gjerne som det motsatte av objektivitet. Kunnskap som knyttes til et bestemt standpunkt eller synsvinkel kan ikke være objektiv, og hvis all kunnskap er historisk og kulturelt betinget følger det at objektivitet ikke er mulig (Phillips & Jørgensen 2002: 201). Sandra Harding kritiserer moderne vitenskap for å fremstå som en faktisk gjengivelse av virkeligheten, hvor man ikke tar tilstrekkelig inn i betraktningen at viten er kulturelt og historisk betinget (gjengitt i Phillips & Jørgensen 2002:201-202). Hun presenterer uttrykkene *sterk* og *svak* objektivitet. Moderne vitenskap representerer svak objektivitet etter som den ikke inkorporerer historiske og kulturelle betingelser på en skikkelig måte i analysen. Sterk objektivitet oppnås ved å anerkjenne og utforske forskerens egne kulturelle og historiske posisjoner opp mot analysen, i samsvar med avsnittet om refleksivitet over. Donna Haraway er mer nyansert og lanserer begrepet *situert viten*, hvor en beskrivelse av verden alltid er delvis, og påvirket av et bestemt syn på verden (1996:252). Gjennom å belyse hvordan ens eget standpunkt er situert, og videre beskrive hva som har muliggjort dette standpunktet, kan man vise hvordan ens egne verdensanskuelser også er konstruert.

Forskning er performativ, i den forstand at den gjennom analysen og dens påfølgende konklusjoner verdsetter ett syn på verden over andre. Selv om man adresserer relativisme og påpeker at selv egne standpunkter er produkter av diskurs og kulturelle og historiske betingelser, kan man gjennom analysens form rettferdiggjøre å sette en anskuelse fremfor en annen. Gjennom å tilstrebe saklig og konsistent argumentasjon, sammen med "gjennomsiktighet" og åpenhet i resonneringen, vil analysen fremstå som mer objektiv, og slik danne grunnlag for konstruktiv produksjon av viten (Phillips & Jørgensen 2002:203).

Kapittel 3

Diskursanalysens fremvekst og grunntanker

I utviklingen av diskursanalyse som disiplin er det mange betingelser som har spilt inn, blant annet fremveksten av ideen om en samfunnsvitenskap, skiftende forståelser av menneskets handlingsbetingelser og fremveksten av det kritiske blikk (Neumann 2001:18). Diskursanalytiske tilnærminger divergerer på mange felt, men enes også alle om flere, blant annet at tilgangen til virkeligheten er gjennom språket. Gjennom språket lager vi representasjoner av en virkelighet som aldri speiler en eksisterende, faktisk og objektiv virkelighet, men disse representasjonene er selv konstruerende for virkeligheten.

I det følgende vil strukturalismen presenteres, som leder over i en presentasjon av poststrukturalismen som en kritikk av førstnevnte. Gjennom poststrukturalismen vokste diskursanalysen frem som noe mer enn ren lingvistisk tekstanalyse, og grunntankene til Michel Foucault som en av de viktigste bidragsyterne i denne prosessen vil bli gjennomgått. Gjennomgangen av disse tankene vil danne grunnlaget for presentasjonen av diskursteorien som analysedelen av denne oppgaven vil lene seg på, nemlig Ernesto Laclau og Chantal Mouffe sin diskursteori.

3.1 Strukturalismen

Diskursanalysen studerer mening, og studerer mening der den oppstår, nemlig i språket selv (Neumann 2001:18). I studiet av språket anses dette ikke som et uproblematisk system av begreper med direkte referanse til ting og fenomener, men som et sosialt system med sin egen, relasjonelle logikk. Hva man kaller *den språklige vending* i samfunnsvitenskapen bygger på ideen om at relasjonene i språket konstituerer selve språket. Vi er omgitt av sosialt reproduserte fakta, gjerne omtalt som *representasjoner* (Neumann 2001:33). Representasjoner er ikke tingene i seg selv, men tingene slik de fremstår for oss gjennom vårt språk og våre kategoriseringer.

Ferdinand de Saussure regnes gjerne som grunnleggeren av den moderne lingvistikk, og hans tanke var nettopp at relasjonene i språket *danner* språket, og dermed er relasjonene konstituerende for *alt* sosialt (Neumann 2001:19). Strukturalismen vokste frem inspirert av Saussure, og strukturalismens kjerneidé var at man for det sosiale kunne

finne frem til et relasjonelt system som ligger skjult, og som avgjør hvordan de manifeste sosiale samhandlingsmønstrene blir seende ut. Saussure mente at ord består av *form* og *mening*, og at forholdet mellom de to er arbitrært (Saussure 1960). De ordene vi forholder oss til har i seg selv ikke noe med virkeligheten å gjøre, men får betydning gjennom de sosiale konvensjoner vi forbinder med den gitte lyden av ordet. Meningen til de forskjellige ord eksisterer kun i relasjon til andre ord. Ord er en del av et nettverk av ord som det skiller seg fra, og det er nettopp gjennom dette skillet at ordene oppnår sin betydning (Phillips & Jørgensen 2002:10).

Saussure gjorde ordenes struktur til gjenstand for studier innen lingvistik, og skilte mellom to nivåer i språket, *langue* og *parole*. *Langue* er språkets rene struktur og består av et nettverk av former som gir mening til hverandre, og som ikke er i forandring. *Parole* er betinget av bruken av ordene, og er språket slik det faktisk benyttes av mennesker. *Parole* bygger alltid på *langue*, for uten en struktur i språket mister ordene helt sin mening. Men lingvister tenderer til å se på *parole* som så tilfeldig og som et offer for menneskers feilbruk og misforståelser, at det ikke kan være gjenstand for vitenskapelig forskning. Det er derfor *langue* er lingvisters sanne hovedobjekt for forskning. Men sier vi at ordenes form og mening er arbitrære slik Saussure hevdet, og at denne spenningen er gjenstand for forandring over tid, impliserer vi at forholdet mellom språket og virkeligheten også er arbitrært. Slike resonnement har vært med på å bygge opp under utviklingen av et studium som ser på forholdet mellom språket, virkeligheten og de som benytter seg av språket.

Russeren Mikhail Bachtin ønsket en vitenskap, i tillegg til lingvistikken, som så på språket i seg selv og dets relasjoner innad satt opp mot menneskene som bruker det. Bachtin ønsket å knytte språket opp mot en sosial kontekst. Han etablerte translingvistikken som et verktøy til å se på de dialogiske relasjonene mellom ord, tekster og mennesker, altså ”*språket i sin levende og konkrete helhet*” (Bachtin [1963] 1991:193). Han mente lingvistikken så på ordene uavhengig av deres sosiale kontekst, og poengterte at det var i selve bruken av språket man fant de dialogiske relasjonene. Det dialogiske er derfor en måte å være i verden på. Zizek sier seg enig i dette, og poengterer at ”*det finnes ikke et 'rent' litterært objekt som ikke i utgangspunktet innbefatter et tolkende element*” (Zizek 2001:167). Betydningen av, meninger om og oppfattelsen av verden kommer til uttrykk gjennom språklige relasjoner, altså bruken av språket, mellom mennesker, og ikke i språket *i seg selv*.

3.2 Poststrukturalismen

På 1960-tallet vokste poststrukturalismen frem som en kritikk av strukturalismen. Man problematiserte ideen om at man kunne finne en skjult struktur som lå under den observerbare overflaten og bestemte det som kunne observeres. Det som faktisk kunne observeres var språket, og dette måtte studeres direkte og satt inn i en sosial kontekst.

Poststrukturalismen er enig med strukturalismen i at ord ikke henter sin mening fra deres sammenheng med en faktisk virkelighet, men gjennom interne relasjoner og nettverk av mening. Ordenes mening er i nettverkene av mening gjensidig ekskluderende (Phillips & Jørgensen 2002:10). Men strukturalismen kritiseres for sin holdning til at disse nettverkene av mening i stor grad er låst fast. Poststrukturalismen hevder at ordenes mening er gjenstand for forandring, og endrer betydning avhengig av konteksten de blir benyttet i. Strukturen er tilstede, men er midlertidig og i stadig forandring.

Poststrukturalismen angriper også strukturalismen i det førstnevnte vil bryte ned det kraftige skillet mellom *langue* og *parole*. Strukturalisten ønsker ikke å forholde seg til *parole*, som er en for arbitrær enhet til å være gjenstand for vitenskapelige studier. Poststrukturalisten går ikke med på dette skillet, og sier at språket har en struktur av en fleksibel art. Strukturen er altså i stadig endring, og blir reproduisert og utfordret gjennom bruken av språket. Utfordringen til samfunnsvitenskapen blir slik å analysere språket som et resultat av interaksjonen mellom tekst og det Michael Halliday omtaler som et ”nettverk av meningspotensial” (1998:74-75). Bruken av språket er en uavbrutt prosess av valg, en bevegelse gjennom et nettverk av slike meningspotensial, og disse valgene fører til dannelsen av diskurser i stadig endring. Diskursanalysen som noe mer enn ren lingvistisk tekstanalyse vokste her frem i Frankrike, med Michel Foucault i spissen (Neumann 2001:21).

3.3 Foucaults arkeologi og genealogi

Michel Foucault regnes for å ha en svært sentral rolle i utviklingen av diskursanalysen gjennom sine teoretiske arbeider så vel som sin empiriske vitenskap. Gjennom det Foucault kaller ”arkeologi” studeres de regler og rammer som gjør utsagn aksepterte og meningsfulle på et gitt historisk tidspunkt. Vi har et uendelig antall mulige måter å uttale

oss om en gitt problemstilling på, men innen diskursen er de forskjellige uttalelsene relativt like og repetitive (Phillips & Jørgensen 2002:12-13). De aller fleste diskursanalytiske tilnærminger deler Foucaults syn på at diskursene lever under uttalte regler og rammer for hva og hvordan man uttaler seg om en problemstilling. Men de divergerer fra Foucault der han hevder at disse rammene er bundet opp mot en gitt tidsepoke. Foucault sitt siktemål er å avdekke disse rammene og reglene for hva som tillates innen en diskurs. Andre tilnærminger fremmer også at diskurser er historisk betingede, men mener at flere diskurser lever side om side i den samme tidsepoken. Med hvert sitt sett med regler og rammer, konkurrerer diskursene om å være den gjeldende sannhet.

I sine genealogiske arbeider utviklet Foucault en teori om forholdet mellom makt og kunnskap. Makt i Foucault sine begreper er ikke makt i betydningen stat eller interessegrupper, men som en enhet spredd ut gjennom sosiale praksiser. Makten bak diskurser er utslagsgivende både for dannelsen av diskurser og for hvordan disse diskursene formes og holdes ved like. Makt er slik både produktiv og restriktiv (Phillips & Jørgensen 2002:14). Når Foucault knytter makt så tett opp mot kunnskap, knytter han gjennom det også tette bånd mellom makt og diskurser. Diskursene bidrar til å danne hvem vi er og hvordan vi er, og former objektene vi kan vite noe om. Et kjernesporsmål for Foucault blir da: Hvordan formes den sosiale verden gjennom diskurser? Som Neumann nevner det over, sier Foucault at man ikke slipper unna representasjonene våre av virkeligheten, ettersom det ikke lar seg gjøre å kommunisere utenom diskursene. ”Sannheter” er innebygd i, og konstruert av, systemer av makt. Ettersom vi ikke har en realitet utenom diskursen er det irrelevant å snakke om faktiske sannheter eller usannheter. I stedet blir objektet som er gjenstand for forskningen *hvordan* man har kommet frem til disse sannhetene, og de diskursive prosesser som leder opp til det som oppfattes som ”sanne” og ”usanne” forståelser av virkeligheten.

Andre kunnskapstradisjoner har også inspirert diskursanalysens fremvekst, om så på mer indirekte måter, men vil ikke bli presentert her.²

3.4 Kunnskap som tas for gitt

Gjennom sin kritikk av strukturalismen introduserte Jacques Derrida begrepet *logosentrisme*. Med dette forstås en praktisk orientering og prosedyre som med ett tar for

² For en beskrivelse av Annales-skolen og Frankfurt-skolen, se Neumann 2001, Sandmo 1998, Engelstad 1999, Eriksen & Weigård 1999 og Habermas 1983.

gitt og normaliserer et utsagn, en handling eller et begrep (Ashley 1989:261). Logosentrismen samler de mange mulige forståelser av hendelser og historie til én, samlet, rasjonell og gyldig fortolkning. All fortolkning foregår innenfor rammene av anerkjennelse (og makt) innad i en diskurs. To faktorer ligger til grunn for slike rammer. For det første forholder logosentrismen seg til én, sentral tilnærming – én, samkjørt stemme. Denne bygger opp til en samlet, rasjonell mening og orientering for forståelse og tolkning av historien. For det andre er denne samkjørte ”stemmen” ansett som så original, så redusert til den objektive sannhet, at den oppfattes som en uproblematisk, utenomhistorisk identitet. Denne har ikke noen som helst form for behov for å bli diskutert eller satt under analyse. Derrida sier at forfatteren av en tekst vil strukturere dikotomiserende, og resonnerer gjennom å sette ord og begreper opp mot hverandre. Logosentrismen gjenkjennes lettest gjennom nettopp dette, hvor man i en tekst finner ord satt opp mot hverandre som oss/dem, kjerne/periferi, natur/kultur, god/ond, sivilisert/barbarisk (Ashley 1989). Måten slik dikotomisering blir gjennomført fører til en forståelse av at noe er gitt – at en gitt uttalelse er en sannhet man ikke kan redusere til noe mer objektivt. Derrida kritiserer dette ved å poengtere at all kunnskap er betinget og *kunne vært annerledes*. Diskursanalytikeren vil belyse sannheter som innad i diskursen oppfattes som objektive sannheter, og påpeke at kunnskapen om emnet er kulturelt og historisk betinget, og ikke objektiv.

Myter er en forståelse av verden vi legger til grunn for kommunikasjonen innad i en diskurs. Myter fremstår som sanne, og objektivt gitte. Mytefunksjonen gjør om tolkninger og sannheter som er kulturelt, historisk og ideologisk betingede til å fremstå som naturlige, universelle og empiriske (Weber 2005:6). Produkter av kulturelle prosesser er sannheter som tas for gitt etter å ha blitt omformet fra subjektive meninger og fortolkninger (Barthes i Weber 2005:7).

Hvordan makt benyttes for denne omformingen er avhengig av kontekst. Men generelt gjelder det at makt synliggjøres gjennom myter ved å ta det politiske ut av det ideologiske. Kunnskap som tas for gitt fremstår som apolitisk, og trekker seg derfor bort fra å være gjenstand for politisk debatt. Cynthia Weber fremhever myter som en del av det politiske i aller høyeste grad, ettersom man har fjernet noe politisk fra den politiske debatt. Dette er kunnskap man burde diskutere grunnlaget og betingelsene for i søken etter bedre måter å fungere på som samfunn (Weber 2005:7).

3.5 Laclau og Mouffes diskursteori

Denne diskursteorien fokuserer på mange aspekter ved det sosiale, og syr sammen de sosialkonstruktivistiske premisser med poststrukturalistiske grunntanker. Gjennom dette danner teorien et verktøy for en grundig diskursanalytisk tilnærming til den oppsatte problemstilling. Dette avsnittet lener seg i all hovedsak på Louise Phillips og Marianne W. Jørgensen (2002:24-59).

Den overordnede grunntanken i Laclau og Mouffe sin diskursteori er at sosiale fenomener aldri er ferdigstilte eller totale. Mening blir aldri helt fastsatt og er konstant gjenstand for strid rundt definisjoner av samfunn og identiteter.

3.5.1 Marxisme møter strukturalisme

Teorien bygger på den saussurianske tanken om at språket består av ord som henter sin mening i relasjon til andre ord. Språket har en fast struktur av relasjonelle meninger. Fra poststrukturalismen hentes poenget med at denne strukturen ikke er låst fast, men snarere i stadig i endring. Som en hybrididé av disse tradisjoner hevdes det at konstruksjonen av mening i det sosiale søker en fast struktur av mening *som om* den saussurianske, faste strukturen eksisterer. Gjennom forhandling og konflikt i sosiale kontekster blir mening bestemt, men også utfordret. Siktemålet til diskursanalysen blir slik å kartlegge de prosesser hvor ordenes mening søkes fastlåst, og de prosessene som fører til at ord sine meninger blir så fastlåste at man tar deres mening som en objektiv sannhet.

Laclau og Mouffe henter inspirasjon fra de marxistiske ideer om samfunnsstrukturene, men distanserer seg fra den nevnte ideologi ved å si at det ikke finnes noen deterministiske og objektive lover som deler samfunnet inn i over- og arbeiderklasse. De gruppene og skillene som eksisterer i samfunnet er derimot konstruert gjennom politiske og diskursive prosesser. De sier ikke at økonomien bestemmes av diskurser, og de nekter ikke for at skillene i samfunnet eksisterer. Men Laclau og Mouffe smelter de to skillene *basis* og *overbygning* sammen til ett produkt av diskursive prosesser.

3.5.2 Diskursive begreper

Laclau og Mouffe har etablert en rekke diskursanalytiske begreper som man senterer analysen rundt. De viktigste vil bli gjennomgått i det følgende.

I en diskurs omtales ord som *momenter*. Ordenes mening etableres i deres forhold til andre ord, og når en slik mening foreligger er ordet blitt et moment.

Et *element* er et ord som enda ikke har en fastsatt mening – ord som har flere meninger, eller potensial for å bety flere ting. De er *polysemiske*.

I fastsettelsen av et ord sin mening innen en diskurs snakker man videre om *knutepunkter (nodal points)*. Et knutepunkt i denne sammenheng er et referanseord som de andre ordene i diskursen relaterer seg til og henter sin mening fra. Et knutepunkt innen medisinsk diskurs kan være ”kropp”, ”organ” og ”medisin”. I analysen av diskurser på et gitt felt blir det interessant å se hvilke ord som fungerer som knutepunkter i de forskjellige diskurser, og i hvilken grad disse ordene skiller seg fra hverandre i mening.

3.5.3 Å definere begrepet diskurs

Med disse begrepene fastsatt kan man definere diskurs på en klarere måte: Diskurser forsøker å gjøre elementer til momenter ved å redusere polysemi til en fastsatt, enkelt mening (Phillips & Jørgensen 2002:28). Dette er en stadig pågående prosess som aldri helt blir avsluttet. Diskursen er en reduksjon av mulige tolkninger og forståelser av ord og begreper. Den er et forsøk på å stoppe bevegelsen i skifte av betydning for de enkelte ord, og søker å konstruere en enkelt oppfatning som fremstår som den sanne oppfatning, eller betydning. Denne reduksjonen er i så måte en ekskludering av mulige forståelser. Laclau og Mouffe introduserer begrepet *det diskursive felt* som det store området av alternative forståelser av ord og begreper som gjennom diskursen ekskluderes. Dette kan synes som et noe vidt begrep, som ikke tar i betraktning nyanser som for eksempel metaforiske virkemidler. Man kan gjerne benytte ord og begreper fra helt andre diskurser, for eksempel sportsbegreper, i beskrivelsen av politiske handlinger. Man forstår hva som sies, gitt at metaforen gir mening for lytteren. Derfor introduserer lingvisten Norman Fairclough begrepet *diskursorden* (gjengitt i Phillips & Jørgensen 2002:29). Denne refererer til det området et begrenset antall diskurser holder seg innenfor hva angår potensielle betydninger av det enkelte ord. Innen dette området kjemper disse diskursene

om å være den gyldige sannheten. Prosessen med å gjøre elementer om til momenter gjennom å fastsette mening er stadig pågående. Et ord eller begreps mening blir i en diskurs aldri så fastlåst at den ikke er gjenstand for forandring og utfordring fra mangfoldet av alternative meninger i det diskursive felt. Derfor er alle momenter potensielt polysemiske, og følgelig er momenter alltid potensielt elementer.

Saussure så vitenskapens mål som å avdekke den fastlagte strukturen i språket. I motsetning til dette ser Laclau og Mouffe det som sin oppgave å avdekke *hvordan* strukturen er blitt etablert som en sannhet, og hvordan denne er gjenstand for forandring.

3.5.4 Diskurser i det sosiale

Laclau og Mouffe forstår de sosiale praksiser som diskursive i sin helhet. Fairclough benytter seg av diskursanalyse for å analysere lingvistiske aspekter og sosiale teorier for å se på andre aspekter ved det sosiale. Laclau og Mouffe benytter seg av en diskursanalytisk tilnærming for å se på alle aspekter ved det sosiale. Grunntanken bak denne kategoriske uttalelsen er ikke at det ikke eksisterer en objektiv virkelighet, men snarere at alle anskuelse av verden, våre totale oppfatninger av den reelle verden, er diskursivt konstruerte. Derfor blir det irrelevant å snakke om en uavhengig og objektiv realitet – alt vi har å forholde oss til er uansett diskurser. Og for denne diskursteorien er politiske prosesser de aller viktigste. Politiske formuleringer og artikuleringer bestemmer hvordan vi tenker og handler, og følgelig hvordan vi konstruerer samfunnet rundt oss.

Anskuelsen vi har av samfunnet er altså diskursivt konstruert, men bare delvis og temporært. For eksempel så identifiserer mennesker seg med en enkelt klasse i samfunnet, men dette er ikke fordi det foreligger en forhåndsdefinert klasse som vi hører hjemme i. Ens identitet er blitt midlertidig fastlåst, og dette ekskluderer enkelte andre synsvinkler for denne etablerte identiteten. Etter en strid om elementers mening innen identitetsdiskursen kan disse endre seg, og man får en endret forståelse av samfunnet og seg selv.

3.5.5 Myter

Et viktig punkt for analyse innen diskursteori er det som kalles *myter*. Vi konstruerer diskursivt samfunnet rundt oss, og forsøker å binde fast vår egen anskuelse til å være så innarbeidet at den fremstilles som objektiv. Når vi artikulere oss gjennom begreper vi tar som en del av denne totale, objektive anskuelse som vi streber mot, introduserer Ernesto

Laclau det diskursanalytiske begrepet *myter*. Dette er ord vi benytter oss av som ikke har direkte kontakt med den fysiske realitet, men som vi bygger diskursene rundt. Et eksempel kan være ”et land”. ”Et land” finnes ikke i vår fysiske realitet – det finnes landmasse og det finnes mennesker vi kaller nordmenn, men det finnes ikke et fysisk land i betydningen ”et land”. Så vi har i den politiske diskursen etablert myten ”et land”. Dette blir et knutepunkt i diskursen, en myte vi alle kan forholde oss til i videre diskusjon innen diskursen. Myter er altså en forstyrret fremstilling av virkeligheten, men er på den annen side helt nødvendige og konstituerende i det de danner en horisont for våre handlinger, uttalelser og tanker.

I diskursanalysen blir det viktig å forsøke å belyse slike myter i samfunnet som blir fremstilt som en objektiv realitet. Noen myter tas som objektive sannheter, mens andre konsepter avfeies fra å være en del av måten å snakke om en gitt problemstilling på. Man bør forsøke å belyse hvordan enkeltaktører fremstiller myter som sanne, og som på den måten bidrar i kampen om å gjøre deres anskuelse til den gyldige sannheten om verden.

3.5.6 Identitetsdannelse

Dannelsen av enkeltindividers identitet er aldri komplett. Man søker hele tiden etter en ytterligere fastsettelse av sin identitet gjennom diskurser. Og selv om identiteten fremstår som komplett og satt, er den hele tiden gjenstand for innflytelse og forandring gjennom identitetsdiskurser.

Innen identitetsdiskursen finnes det knutepunkter som den enkelte identitet bygges opp rundt. Som alle andre begreper er også disse kulturelt og historisk betingede, og fungerer som et samlingspunkt for hvordan man forholder seg til ens egen identitet. Identiteten ”mann” innebærer gjerne begrepene ”styrke”, ”leder” og ”sport”, og disse er med og former én av mange anskuelser på identiteten ”mann”. Ved å søke bekreftelse og utfordre disse begrepene blir identiteten endret eller ytterligere styrket. Og som andre momenter innen diskursen, er alltid identiteten relasjonelt organisert i forhold til andre identiteter. Den blir bekreftet gjennom alt det den *ikke* er.

Innen diskursanalysen poengteres det at grupper ikke er predefinerte enheter, og at de ikke eksisterer før de er diskursivt konstruerte. Grupper defineres som regel gjennom å låse mening og betingelser fast til et bilde av en identitet, og i enda større grad enn med personlig identitet søker grupper en felles forståelse av seg selv gjennom ekskludering av

alt det gruppen *ikke* er. Når man innen identitetsdiskursen forenkler denne prosessen, søker man gjerne å identifisere seg selv med ”oss”, og alle som ikke oppfyller kravene til gruppeidentiteten som ”de andre”. Identiteten til grupper er diskursivt konstruerte, og mer enn de fleste andre fenomener i samfunnet diskursivt holdt ved like.

3.5.7 Antagonisme og hegemoni

Det som omtales som *sosial antagonisme* oppstår når forskjellige identiteter er gjensidig ekskluderende overfor hverandre. Det er fint mulig for et individ å ha flere identiteter, slik som ”arbeider” og ”far”, som ikke utelukker hverandres sameksistens. Antagonismen oppstår når to identiteter er uforenlig med hverandre, og den ene må vike. Antagonismen løses gjennom at den ene identiteten oppnår *hegemoni*. Den ene identiteten undertrykker den andre slik at man er X først og fremst, og så Y i tillegg. Et eksempel kan være Eric Hobsbawm sin poengtering av antagonismen som tilsynelatende rådet i Europa innen arbeiderklassen før første verdenskrig. Man stiller seg gjerne spørsmålet om hvordan arbeidere kunne gå til skyttergravskrig mot andre arbeidere, i en tid der solidariteten med andre av samme klasse var i fremvekst. Her sier Hobsbawm at det ble klarlagt at man først og fremst var brite, eller tysker, og at man på den måten satte nasjonen først og følgelig sine arbeiderbevegelsesympatier i andre rekke (gjengitt i Phillips & Jørgensen 2002:47-48). Diskurser er bygget opp av hegemoniske tilstander der historisk og kulturelt betingede sannheter oppfattes som objektive sannheter, og diskursanalysen tar sikte på å se hva som bygger opp til denne hegemoniske tilstanden.

Kapittel 4

Metode og empiri

Dette kapittelet vil gå gjennom den konkrete metoden for analyse av talene til George W. Bush. Gjennom såkalt koding er mønstre i det empiriske materialet blitt kartlagt, og siden satt opp mot kulturelle og historiske betingelser for presidentens verdensbilde. Videre blir det kort drøftet utfordringer i forhold til reliabilitet og validitet for denne diskursanalysen, samt at selve utvelgelsen av talene avslutningsvis vil bli tatt opp.

4.1 Koding

Dataanalysen i denne oppgaven innebærer å avdekke generelle eller typiske mønstre i materialet. Materialet er blitt gjennomlest gjentatte ganger, og det er blitt dannet et inntrykk av spesielle tendenser og sammenhenger. Sammen med forskerens erfaringer og inntrykk danner disse grunnlaget for dypere innsikt og økt forståelse av de viktige empiriske mønstre (Grønmo 2004:246).

Med *koding* forstår man en forkortelse eller et symbol som brukes om et segment av ord (setning eller avsnitt) for å klassifisere ordene (Miles & Hubermann i Grønmo 2004:247). Etter gjentatte gjennomlesninger av tekstmaterialet er avsnittene blitt kodet i en søken etter gjennomgående temaer som blir tatt opp på tvers av tekstene. Initielt springer disse ut av avsnittet i seg selv – de er med andre ord empirisk styrte, jamfør ”*åpen koding*” (Strauss & Corbin 1990:61-74). Etter hvert som kodingen er blitt gjennomført på alle tekstene er de siden blitt revidert på et høyere nivå. Med dette menes at kodene er blitt kategorisert til å relatere seg til et underliggende tema i teksten, i motsetning til å være i ”direkte” sammenheng med spesifikke ord i setningene.

I denne analysen ble det altså etter hvert som tekstene ble gjennomlest plassert ut slike koder direkte relatert til tekstens innhold, i alt 13 forskjellige koder. Ved gjentatte gjennomlesninger ble det klart at flere av disse kodene gikk over i hverandre, og antallet ble til slutt redusert til 8, mer spesifikke koder. Disse er gjengitt under nivå 1 i figur 4.1.

Kodene ble så kategorisert og satt opp mot hverandre, og flere forskjellige underliggende temaer kom frem. Før empirien ble sett opp mot relevant litteratur ble disse

underliggende temaene redusert til 3 hovedtemaer, gjengitt under nivå 2 i figuren under.

Nivå 3 er spesifiserte temaer, hvor hovedtemaene er satt opp mot den initielle kodingen. Slik er det kommet frem til noe mer nyanserte, spesifiserte temaer, som da utgjør underkapitlene i analysens tre hovedkapitler.

Nivå 4 er til slutt et resultat av analysen av nivå 3 sett opp mot relevant litteratur. Sistnevnte har, på sitt respektive felt, tatt for seg spesifikke emner som i analysen er samkjørt med diskursens spesifiserte temaer.

Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4
Initiell koding	Underliggende tema	Spesifiserte tema	Underemner
Us vs. Them Good vs. Evil	Dikotomisering og identitet	Oss mot dem	Type fiende / Oss mot dem / Om å velge side
USA er best		Good vs. Evil	USA som det Gode / Internasjonal kontekst / Gode verdier og onde handlinger
		Identitetsbygging	Et fyrlys for verden / Amerikanernes godhet / Prinsipper og verdier
En større sak Gud og religion	En større sak	En større sak	Rett og galt
Rettferd		Gud og religion	Det kristne USA / Den kristne presidenten / Med Gud på vår side
		Legitimitet	Rettferdighetens krav / Amerikas rettferd
Hva skjedde? Årsak	Hvorfor hater de oss?	Hva er det fienden vår angriper?	Plassering av fokus / Plassering av diskursens rammer
		Hvorfor ble vi angrepet?	Intern diskusjon / Ekstern diskusjon / Alternative forklaringer
		Grunnlaget for videre politisk handling	Grunnlaget for videre politisk handling

Figur 4.1

Underemnene i nivå 4 kommer frem i analysen, og er et resultat av perspektivet og bakgrunnen til analytikeren sammen med den faktiske empirien. Dette er videre sett opp mot relevant litteratur og andre analyser. Dette er i tråd med presentasjonen av relativisme og objektivitet i kapittel 2. Det er disse emnene som er satt opp mot elementer i det amerikanske samfunn, historiske og kulturelle betingelser, og som er med på å underbygge verdensanskuelsen som presenteres av presidenten.

4.2 Reliabilitet og validitet

Kvalitativ *reliabilitet* går på i hvilken grad prosjektet kan gjentas på samme måte med samme resultat ("*be replicated*") (Bryman 2001:271, Ringdal 2001:166). Reliabilitet innen kvalitativ metode høster kritikk fordi det ikke er mulig å fryse den sosiale sammenhengen empirien springer ut ifra. Denne oppgaven navigerer delvis rundt dette problemet gjennom at det gjennomføres en tekstanalyse av taler holdt for flere år siden. De historiske og kulturelle betingelsene for den sosiale sammenhengen *er* slik på en måte frosset i historien. Svakheten ligger allikevel i at forskerens eget perspektiv er tatt inn i analysen, sammen med det faktum at en annen analyse med samme problemstilling kan fremheve *andre* historiske og kulturelle betingelser for den belyste diskursen. I denne oppgaven aksepteres en viss degradering av reliabiliteten i så måte, men søker å begrunne analytiske poenger grundig selv om forskerens eget perspektiv uomtvistelig har vært en del av analysen.

Kvalitativ *validitet* går på i hvilken grad man kan bruke funnene fra analysen til å generalisere på tvers av sosiale praksiser og sammenhenger (Bryman 2001:272). Her kritiseres ofte samfunnsvitenskapen for å lage teorier om større sammenhenger basert på små utvalg og casestudier. Denne oppgaven er en studie av en diskurs på en nasjons makroplan, all den tid det blir forsøkt kartlagt kulturelle og historiske betingelser for diskursen for nasjonen *som helhet*. Talene er også ment som et talerør fra nasjonens leder til sitt folk, og det er stort sett gjennom taler og offentliggjøringer at denne typen kommunikasjon finner sted.³

I flere kvalitative forskningsmiljøer presiseres det at begrepet *validitet* ikke er overførbart fra kvantitativ til kvalitativ metode, og man benytter seg av begrepet *bekreftbarhet* i stedet (Denzin & Lincoln 1994). Bekreftbarhet knyttes til kvaliteten av tolkningen, og om den forståelsen det enkelte prosjekt fører til, støttes av annen forskning (Thaagard 2003:21). Analysen kommer til å søke støtte for synspunkter og analysevinkler fra andre publikasjoner, og ønsker å finne en viss generaliseringsmulighet gjennom å finne kulturelle og historiske betingelser i USA *som nasjon* sett opp mot diskursen under analyse. Å hevde at konklusjonen er allmenngyldig og absolutt vil antyde en mangel på forståelse for kompleksiteten i den analyserte problemstilling. Oppgaven vil allikevel

³ Et interessant poeng i dette henseende er hvordan den nye president Barack Obama benytter seg av SMS-tjenester og internettkampanjer for å drive opplysning og for å kjempe for sine standpunkter.

forsøke å belyse aspekter ved den amerikanske kultur og historie som kan ha vært premissgivende for administrasjonens verdensbilde etter terrorangrepene.

4.3 Empiri – Tekster som monumenter

Definisjonen av hva som faktisk danner grunnlaget for en diskurs er ikke tydelig. Det er klargjort at det skjer gjennom språket, men hva som faktisk bør og kan studeres blir et nytt spørsmål. Diskursanalyse kan foregå på et lokalt, casebasert plan, hvor man intervjuer en eller flere personer. Skal man inn i fiskeridiskursen i Nord-Norge kan det på sin side bli aktuelt å lese avisinnlegg, avisledere, utgivelser i fagtidsskrifter og intervjuer med relevante personer. Denne oppgaven tar sikte på å analysere diskursen som ble presentert av den amerikanske administrasjon etter 11. september 2001, og dette vil bli gjort gjennom å analysere talene til George W. Bush. Niels Å. Andersen (1994) har spesielt studert institusjonalisering av diskurs, og hevder at noen tekster vil peke seg ut som knute- eller forankringspunkter for diskursen. Disse tekstene kaller han *monumenter* (Andersen i Neumann 2001:52). Diskursanalytikeren skal utøve monumentkritikk, hvor man avgrenser diskursen, finner de tekstene som bærer den, og velger ut hvilke tekster som man vil betrakte som monumenter. De enkelte tekster vil ofte stå frem av seg selv, gjennom hele den konteksten de fremføres eller skrives i. Et eksempel på dette er den første talen til Bush etter angrepene i 2001, da hele USA ventet på en offisiell reaksjon (Bush, 3. 11. sep.01). Andre indikasjoner på at tekster er viktige, er at de ofte blir referert til i sekundær- og tertiærttekster. Slike tekster fremstår som bærende i det de blir tydelige uavhengig av analysenivå og kontekst. Et eksempel på dette er graduasjonstalen på militærakademiet West Point i 2002, som det ofte refereres til i diskusjonen av den såkalte *Bushdoktrinen* (Bush, 28. 01. jun.02, Renshon & Suedfeld 2005).

Denne diskursanalysen bygger på 29 taler som er blitt holdt av president Bush i perioden fra angrepene i september 2001 til omtrent ett år etter, da den offisielle *National Security Strategy of the United States of America* ble offentliggjort 17. september 2002. Talene varierer i relevans, men har én viktig ting til felles: Store deler av teksten er viet terrorangrepene og den påfølgende krigen mot terror.

Kapittel 5

Dikotomisering og identitet

Politisk medvirkning i USA har vært et ideal siden republikkens fødsel, og politiske debatter og taler har alltid tiltrukket seg stor oppmerksomhet. Professor Ole Moen omtaler talestilen til Abraham Lincoln som en ”*stil med et enkelt, forståelig og kraftig ordtilfang*” (Moen 2006:146). Denne måten å tale på har alltid appellert til amerikanere, og dikotomisering eller ”*the language of dualism*” appellerer spesielt til den amerikanske folkesjelen (Balmer 2008:131). Renshon snakker sågar om et folk med beslutningstakere som er ”*predisposed toward a black-and-white view of the world*” (Renshon & Suedfeld 2005:208). Da blir det forståelig at Bush-administrasjonen spiller på begrep og retorikk hvor man forklarer verden ut ifra kun to alternative sider av en sak.

Flere har påpekt at den kalde krigen kan ha virket polariserende også i en retorisk forstand, der stort sett all utenrikspolitikk dreide seg rundt forholdet til en ideologisk og faktisk erkefiende, Sovjetunionen (Renshon & Suedfeld 2005:129, Balmer 2008:130). Gjennom over 40 år med dikotomiserende beskrivelser av ”de andre”, inkludert Ronald Reagans bevisste bruk av begreper som ”*good and evil*” og ”*right and wrong*”, så man i beskrivelsen av verden etter den 11. september 2001 en tydelig bruk av samme type retorikk. Også bruken av uttrykk hvor man går inn for å lede verden mot fred, og å fjerne all form for tyranni påpekes som klassisk i amerikansk utenrikspolitikk (Lind 2006:251).

Terrorangrepene fikk enorm eksponering og innvirkning gjennom media. Tilsvarende ligger det stor makt hos mennesker med jevnlig tilgang til media, hvilket statsledere har på daglig basis. Dette påpekes av S. Livingston, hvor ”*the power to shape perceptions of violent events and their principal actors (both perpetrators and victims) usually rests not with the terrorists but with the government officials*” (1994:5). Måten ledelsen frembringer budskapet om venn og fiende etter et slikt terrorangrep er altså avgjørende for hvordan resten av folket oppfatter og forholder seg til konflikten. Med dette menes ikke at folket tar alt en president sier for god fisk. Men det er bare én president, og måten denne ordlegger seg reflekterer hvordan landet blir styrt. R.P. Hart sitt arbeid med amerikanske presidenter kulminerte i påstanden om at ”*presidential speech and action increasingly reflect the opinion that speaking is governing*” (1984:2).

Dette kapittelet går inn på den dikotomiserende praksisen president George W.

Bush benyttet seg av i diskursoppbyggingen etter terrorangrepene. Logosentrismens viktigste verktøy er å strukturere dikotomiserende, og man trenger ikke gjennomføre en diskursanalyse for å kjenne igjen de språklige motsetningene som ble presentert av presidenten gjennom hans taler. Men det denne analysen søker å utføre er å peke på detaljene i diskursen, og forsøke å finne bakgrunnen for ordleggingen til taleren. Hvilke faktorer var det som lå bak denne dikotomiserende ordleggingen, og hvilke *momenter* var det presidenten benyttet i å stadfeste den amerikanske identitet? Hvilke *knutepunkter* var det som ble benyttet for å fremme Derridas ”*ene, samkjørte stemme*”?

Først vil det påpekes spesifikt hvordan man bygget opp et fiendebilde, hvilke momenter og elementer man brukte i oppsettet mellom ”oss” og ”dem”, og hvordan man satte opp to sider i konflikten: Med oss eller mot oss. Videre presenteres den teologiske dikotomiseringen mellom det Gode og det Onde, før siste delen av kapitlet adresserer en bevisst gjennomgang av De Forente Staters verdier og prinsipper i byggingen og opprettholdelsen av sin egen gruppeidentitet.

5.1 ”Oss mot dem” - Fiendebildet

Et element som gjør seg klart gjeldene i talene til president Bush i kjølvannet av terrorangrepene er en definering av fienden. Å definere fienden er med på å klarlegge skillet mellom ”oss” og ”dem”, og denne avgrensningen er avgjørende for identitetsdannelse (Svendsen 2001:121). Lingvist og språkprofessor Sandra Silberstein påpeker at ved denne ordleggingen blir ”*amerikanerne samlet gjennom oppfattelsen av en felles fiende*” (2004:7). Ved gjentatte repetisjoner av fiendens karakteristika og *modus operandi*, skapes en felles forståelse av hva man står overfor.

5.1.1 Type fiende

The American people need to know that we're facing a different enemy than we have ever faced. This enemy hides in shadows, and has no regard for human life. This is an enemy who preys on innocent and unsuspecting people, runs for cover.

(Bush, 4:7-10. 12. sep.01)⁴

⁴ Forklaring av talereferanser: Bush, 4:7-10 betyr tale nummer 4 i referanselisten, fra og med linje 7 til og med linje 10. Talene kan lastes ned fra adressene i referatlisten.

Det presenteres en feig fiende, som ikke har noen respekt for menneskeverdet. Han går bevisst etter uskyldige og intetanende mennesker, som gjennom sin uskyldighet og godtroenhet er forsvarsløse. Etter sine feige angrep løper denne fienden og gjemmer seg. Man kan lett få inntrykk av at fienden er som uforutsigbare villdyr, der det benyttes animalske taktikker som å ”gjemme seg i skygger” og der angriperen har ”ingen respekt for menneskeverdet”. Ord som ”to prey” spiller på substantivet ”a prey” (et bytte), og får tankene over på ville rovdyr som jakter på troskyldige planteetere for egen gagn.

Det var selvsagt altfor tidlig å slå fast med sikkerhet hvem som stod bak angrepene samme dag, eller dagen som fulgte. Presidenten gikk først ut i klartekst på en pressekonferanse den 16. september og sa at Osama bin Laden var hovedmistenkt for angrepene (Bush, 9. 16. sep.01). Men den eksplisitte stadfesting av bakmennene for angrepene ble først gjort den 20. september:

Americans are asking: Who attacked our country? The evidence we have gathered all points to a collection of loosely affiliated terrorist organizations known as al Qaeda. They are the same murderers indicted for bombing American embassies in Tanzania and Kenya, and responsible for bombing the USS Cole. Al Qaeda is to terror what the mafia is to crime. But its goal is not making money; its goal is remaking the world -- and imposing its radical beliefs on people everywhere.

(Bush, 11:52-59. 20. sep.01)

Det er både positive og negative aspekter ved en så klar representasjon av hva og hvem som står bak angrepet. Noe svært viktig er at man presiserer at man ikke er blitt angrepet av muslimer *per se*, men av et terrornettverk. I en komplisert konflikt ser man lettest misoppfattelser av den faktiske problematikken gjennom angrep på muslimer *fordi de var muslimer* etter 11. september 2001 i USA (Robinson 2001). Senere i samme tale presiserer presidenten dette skillet:

I also want to speak tonight directly to Muslims throughout the world. We respect your faith. It's practiced freely by many millions of Americans, and by millions more in countries that America counts as friends. Its teachings are good and peaceful, and those

who commit evil in the name of Allah blaspheme the name of Allah. The terrorists are traitors to their own faith, trying, in effect, to hijack Islam itself. The enemy of America is not our many Muslim friends; it is not our many Arab friends. Our enemy is a radical network of terrorists, and every government that supports them. (Bush, 11:98-106. 20. sep.01)

Den 17. september ble dette skillet også presisert under presidentens møte med muslimer (Bush, 10. 17. sep.01). Men dette møtte også motstand hos enkelte politiske grupperinger i USA. Enkelte konservative klaget over at i sin iver etter å unngå å støte muslimer i innland og utland så hadde man fratatt det amerikanske folk et klart bilde av fienden (Frum 203:163).

På den annen side ligger et av hovedankepunktene mot administrasjonens presentasjon av hendelsen 11. september. Man presiserer i så stor grad at det er bin Laden og Al Qaeda som står bak angrepene, at det skapes et inntrykk av at hvis man får has på Al Qaeda så får man fjernet internasjonal terrorisme en gang for alle. Tanken på at det er enkeltmennesker og enkeltgrupperinger som står bak kan være beroligende, i den forstand at man har en klart definert fiende. Å skylde på bin Laden impliserer at å eliminere ham vil eliminere problemet (Burke 2003:XXV). Å konstruere en tradisjonell, kriminell gruppering tillater anvendelsen av tradisjonelle midler for bekjempelse. Problemet synes med andre ord løselig.

we're facing a new kind of enemy, somebody so barbaric that they would fly airplanes into buildings full of innocent people. (Bush, 9:77-78. 16. sep.01)

Her karakteriseres fienden som barbarisk, altså det motsatte av sivilisert. Det er en bevisst dikotomisering der fienden plasseres helt utenfor våre begreper om det sivile samfunn. Barbarismens morbide natur og dens mangel på respekt for menneskeverdet tydeliggjøres gjennom at ”barbarene” er villige til å drepe mengder av uskyldige mennesker. Terroristenes taktikk kan karakteriseres som *asymmetrisk krigføring*, og denne måten å føre krig på bryter med de klassiske oppfatningene av strid. En konvensjonelt underlegen part militært sett vil som regel alltid ty til asymmetriske tiltak, som like ofte vil bli karakterisert som ”feige”, ”uforutsigbare” og ”barbariske” av den store

motstanderen (Thornton 2007:3-5). Men angrepene kan uansett taktisk beskrivelse ikke legitimt forsvares, og dette faktum er noe presidenten spiller på bevisst i fremførelsen av talene.

We are not deceived by their pretenses to piety. We have seen their kind before. They are the heirs of all the murderous ideologies of the 20th century. By sacrificing human life to serve their radical visions -- by abandoning every value except the will to power -- they follow in the path of fascism, and Nazism, and totalitarianism.
(Bush, 11:122-126. 20. sep.01)

I flere taler blir terroristene satt inn i en kontekst som folk kan relatere seg til. Jødeforfølgelse og andre lidelser påført av fascister og nazister står som tydelige eksempler på menneskelig ondskap fra det 20. århundre. Med holdningene til bin Laden satt sammen med de til Hitler, Mussolini og Stalin, blir angriperne plassert systematisk sammen med representanter for det som forbindes med de ytterste former for grusomheter mennesker kjenner til fra relativt nær historie.

5.1.2 "Oss" satt opp mot "dem"

Helt avgjørende for gruppeidentiteten er å skape en klar forståelse av "oss" mot "dem" (Silberstein 2004:133, Phillips & Jørgensen 2002:50-51). I diskursen som presenteres av president Bush er dette et gjennomgående tema. Fienden defineres i stor grad av hva "de" er som "vi" ikke er. "Vår" identitet bekreftes gjennom alle egenskapene "de" har som ikke "vi" går god for. I denne kampen er du enten med "oss", eller med "dem". "Vår" sak er truet:

They have shown a new generation, your generation, that America and the cause of freedom have determined enemies; that there are people in this world who hate what America stands for.
(Bush, 19:36-39. 30. okt.01)

Folket samles om "frihetens sak", og "vår" generasjon er truet av en fast bestemt, ytre fiende. Dette sitatet er representativt blant flere, hvor man setter opp "oss", altså

”America”, synonymt med ”the cause of freedom”. Her spiller man klart på oppfatningen av USA som en enestående nasjon hvor friheten dyrkes og hvis samfunnsordning andre nasjoner søker å nærme seg.

Dikotomiseringen kommer enda tydeligere frem i det neste utdraget, hvor den amerikanske lederen eksplisitt poengterer forskjeller mellom ”oss” og ”dem”:

This new enemy seeks to destroy our freedom and impose its views. We value life; the terrorists ruthlessly destroy it. We value education; the terrorists do not believe women should be educated or should have health care, or should leave their homes. We value the right to speak our minds; for the terrorists, free expression can be grounds for execution. We respect people of all faiths and welcome the free practice of religion; our enemy wants to dictate how to think and how to worship even to their fellow Muslims. (Bush, 21:47-53. 08. nov.01)

Her gis det klare, praktiske eksempler som man lettere kan forholde seg til enn uttrykk som ”frihetens sak”: ”vi” settes opp sammen med ”utdanning”, ”ytringsfrihet” og ”religionsfrihet”. Bevisst tyr man til de absolutte motsetninger til hver av disse begrepene, og slik tydeliggjøres forskjellen mellom ”oss og ”dem”. ”De” settes sammen med ”å nekte kvinner utdanning”, ”sensur”, ”henrettelser” og ”religionsenevelde”. Understrekingen av forskjellene hjelper samtidig å understreke ”våre” verdier, og identiteten til Amerika poengteres ytterligere.

Our enemies send other people's children on missions of suicide and murder. They embrace tyranny and death as a cause and a creed. We stand for a different choice, made long ago, on the day of our founding. We affirm it again today. We choose freedom and the dignity of every life. (Bush, 27:338-341. 29. jan.02)

Forskjellene mellom ”oss” og ”dem” blir stadig trukket frem, og her påpekes det at fienden vår utnytter og ofrer barns liv i kampen for sin sak. ”Vi” står for det motsatte, nemlig ”frihet” og ”ubetinget respekt for hvert menneskeliv”. I beskrivelsen av fienden

synes presidenten å komme til en konklusjon som er med på å utelukke alternative årsaker til terroristenes handlinger. Fienden fremstilles til å ”*omfavne tyranni og død som sin sak og sin overbevisning*”. Her fremstilles det som om ”tyranni” og ”død” er mål *i seg selv*, og at fienden dreper *for å drepe*. Dette er i tråd med en ond fiende som er blottet for respekt for menneskeverdet. Fienden fremstilles til å ha mord som et mål i seg selv, og ikke en politisk agenda der mord er virkemiddelet.

5.1.3 Om å velge side

Amerikanerne nøt stor sympati fra store deler av verden etter angrepene. Franske ”Le Monde” gikk sågar ut og proklamerte at ”*i dag er vi alle amerikanere*” (Colombani 2001) og tidligere fiender som Russland støttet med etterretning om Afghanistan og økt oljeproduksjon i perioden etter angrepene (Frum 2003:90). Men i sin tale til Kongressen den 20. september 2001 kom det et ultimatum til verden som mange så som tungt å svelge:

Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists. From this day forward, any nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime.
(Bush, 11:144-148. 20. sep.01)

Et slikt svart-hvitt resonnement er lett å godta for de som allerede er på innsiden, altså USAs befolkning. Det blir et større problem for alle verdens statsledere som nå må velge en side i konflikten. Problemet med utsagnet er at det fremstår ikke som et valg – man har ikke et reelt valg mellom to likeverdige alternativ. Det presidenten i realiteten sier er at ”hvis du ikke støtter meg, er du min fiende”. I ettertid er det kommet frem at administrasjonen ønsket å legge debatten om skyld og bakgrunn for angrepene død, gjennom en helt klar stadfesting av USA sin plass i verden generelt, og landets plass i denne konflikten spesielt. Bush fikk gjennom sitt ultimatum til verden sagt at hendelsene den 11. september var uforsvarlige, og at nå fikk verden ta stilling til om man var for eller mot – om man var med terroristene eller med USA (Frum 2003:146). Daværende CIA-sjef George Tenet advarte presidenten mot å stille et ultimatum landet ikke ville være i stand til å følge opp, gjennom å presisere at et slikt utsagn vil lede til et ”60-country

problem” (Woodward 2002:33). Konfrontert med at USA kunne få problemer med å samle en koalisjon av fremmedgjorte nasjoner parerte presidenten selvsikkert med at *”we may be the only one left – that’s OK – we’re America”* (Woodward 2002:81).

Da presidenten presiserte fraværet av muligheten for et nøytralt standpunkt i konflikten to uker senere valgte han er mer nyansert ordlegging. Selv om det insinueres at man vil gå etter nye mål når fokuset går bort fra Afghanistan, hører man heller at gjennom å støtte terrorister vil man bli isolert fra verden:

Today we focus on Afghanistan, but the battle is broader. Every nation has a choice to make. In this conflict, there is no neutral ground. If any government sponsors the outlaws and killers of innocents, they have become outlaws and murderers, themselves. And they will take that lonely path at their own peril.
(Bush, 16:38-41. 07. okt.01)

De to foregående sitatene er hentet fra taler holdt for det amerikanske folk. Når president Bush talte for Generalforsamlingen i De Forente Nasjoner 10. november 2001 virket ultimatumet ytterligere moderert.

Some governments still turn a blind eye to the terrorists, hoping the threat will pass them by. They are mistaken. And some governments, while pledging to uphold the principles of the U.N., have cast their lot with the terrorists. They support them and harbor them, and they will find that their welcome guests are parasites that will weaken them, and eventually consume them.
(Bush, 22:89-94. 10. nov.01)

Presidenten beveger seg fra å beskrive en verden hvor man enten er på den ene eller den andre siden, til å forklare at den nasjonen som huser terrorister huser parasitter som vil tære vertsnasjonen ned, og til slutt oppsluke den totalt. Talen for FN ble holdt nesten nøyaktig to måneder etter terrorangrepene, og man kan se en betraktelig nyansering av presentasjonen av fiendebildet hva angår hvilken nasjon som støtter hvem. I talene til sitt folk fremstilles verden som unyansert og i svart-hvitt. Dette kan ha virket forsikrende og handlekraftig for mennesker uten forståelse for fremmede kulturer og andre levesett. Men

det kan også ha virket frastøtende på en større andel av verden så vel som på egen befolkning, som ikke kjente seg igjen i en verden hvor alt som ikke står sammen med USA er ondt og galt.

5.2 Good vs. Evil – Teologisk dikotomisering

Den tidlige forklaringen av at dette var en kamp mellom det Gode og det Onde vakte oppsikt. Analyser av bruken av disse begrepene i beskrivelsen av konflikten har ofte påpekt det samme. I en verden som forstås som dominert av en strid mellom det Gode og det Onde kan alle problemer forklares. Et individ kan forklare personlige lidelser og ydmykelses, og nasjoner og grupperinger kan lettere plassere konflikten og fiendebildet (Burke 2003:25). De to sentrale begrepene ”godt” og ”ondt” blir som regel korrelert med skillet mellom ”oss” og ”dem”. Djevlene, de andre, er alltid de andre – aldri en selv (Svendsen 2001:120). Rent politisk kan en slik ordlegging virke fristende, fordi det ikke stiller noen krav til selvrefleksjon, eller sideblikk til noen kontekst eller ledsagende omstendighet (Sardar & Davies 2002:49). Barbra Gunnell påpeker det samme: Hvis vi velger å omtale våre fiender som onde *”så trenger vi ikke spørre hvorfor de handler som de gjør, føler seg krenket eller undertrykt, griper til selvmordaksjoner heller enn protester eller politisk involvering”*. Beskrivelsen av fienden som ”ond” visker bort spørsmålene som ble stilt om årsak etter terrorangrepene. *”Ondskap kaller på bekjempelse, heller enn analyse eller forståelse”* (Gunnell 2002:16).

I det følgende vil det bli gjennomgått hvordan man plasserte USA på det Godes side i kampen mot det Onde, og hvordan diskursen plasserte terrorismens onder i en kontekst sammen med tidligere kjente onder som nazismen og fascismen. Mot slutten av denne delen av kapittelet vil diskursens iboende troverdighetsproblem bli adressert.

5.2.1 USA som det Gode

Allerede i den første talen til folket etter angrepene ble det antydnet at konflikten som skulle føres videre var en konflikt mellom det Gode og det Onde:

Today, our nation saw evil, the very worst of human nature. And we responded with the best of America -- with the daring of our rescue workers, with the caring for strangers and neighbors who came to

give blood and help in any way they could.

(Bush, 3:18-20. 11. sep.01)

Dagen etter angrepene var presidenten enda tydeligere, og sa rett ut at:

America is united. The freedom-loving nations of the world stand by our side. This will be a monumental struggle of good versus evil. But good will prevail. (Bush, 4:31-33. 12. sep.01)

Denne uttalelsen kan sees på som toneangivende for resten av diskursen om "oss" mot "dem". Det snakkes om en "monumental kamp mellom det Gode og det Onde". Mange europeere reagerte på språkbruken. Rett etter angrepene hadde USA stor oppslutning og sympati, men denne forsvant relativt raskt etter som president Bush proklamerte sin "med oss eller mot oss"-retorikk, og når han beskrev konflikten mot terrorisme som en kamp mellom "det Gode og det Onde" (Foyle 2005:68). Dette kan nok i stor grad tillegges at man i Europa mangler de samme religiøse referanserammene man bruker til daglig i USA. Å beskrive motstanderen som "ond" klinger bra for en befolkning hvor 2/3 av menneskene tror på djevelen og verdens undergang (Frum 2003:140). Bush er på langt nær alene om å ty til slike ordelag for å beskrive verden. Ronald Reagan var notorisk i å beskrive partene i en konflikt med uttrykk som "Gode" og "Onde". Han udødeliggjorde uttrykket "Evil Empire" om Sovjetunionen, og supplerte med bibelsitater i tordentaler mot umoral og det han nedsettende kalte "sekulær humanisme" (Dahlberg 2006:56). Han advarte mot nyansering av fundamentale problemstillinger, og å slik "flykte fra tvekampen mellom rett og galt og mellom det Gode og det Onde" (Balmer 2008:121, Dahlberg 2006:58).

Etter at den kalde krigen tok slutt viser flere til at mange kristne i USA har erstattet Sovjetsamveldet med Islam som hovedfiende, og man hører etter når profilerte predikanter som Franklin Graham omtaler Islam som "an evil and wicked religion" (Barber 2003:186, Phillips 2007:XXI).

Bush-sitatet over kan lede til en utfordrende balansegang. Man oppnår en samlende effekt for de som tror, men presidenten risikerer å støte fra seg de som ikke har de samme bibelske referansene. Om ikke resten av verden var med USA gjorde presidenten klart ikke var noen stor sak, men det er et større problem om lederen ikke har med seg sitt eget folk. At mange mennesker innad i USA følte seg fremmedgjort blant alle

referansene om ”Godt” og ”Ondt” ble klart gjennom debatter, innlegg og appeller holdt på universiteter rundt om i landet i tiden etter 11. september 2001 (Silberstein 2004:127-147).

5.2.2 Internasjonal kontekst

I sin tale til Generalforsamlingen i FN omtalte presidenten også her fienden som en representant for det Onde:

The United Nations was founded in this cause. In a second world war, we learned there is no isolation from evil. We affirmed that some crimes are so terrible they offend humanity, itself. And we resolved that the aggressions and ambitions of the wicked must be opposed early, decisively, and collectively, before they threaten us all. That evil has returned, and that cause is renewed.

(Bush, 22:7-12. 10. nov.01)

Den andre verdenskrig danner referanserammene for å beskrive hvilket onde man har med å gjøre, og her settes terroristene opp mot ideologiene bak grusomhetene som fant sted mellom 1930- og 1940-tallet. Med et stikk til ansvarshaverne som ble kritisert for å drive forsonlighetspolitikk med det Onde, så ”skal vi ikke la historien gjenta seg”. Ondskapen har returnert, og det Godes sak er tilbake på verdens dagsorden igjen. J. Gershon påpeker at ved å stadfeste at man kjemper mot det Onde har man lite valg rundt veien videre: ”*Evil is evil, and one simply cannot negotiate with evil, especially if its goal is your destruction*” (Gershon & Suedfeld 2005:220). Presidenten legger her frem den klare veien videre ved sammenligningen med forsoningspolitikk mot nazismen: Trusselen skal bekjempes nå, og den skal bekjempes med krig til den er utslettet.

5.2.3 Gode verdier og onde handlinger – diskursens troverdighetsproblem

Hvis terrorister og Osama bin Laden er onde, og USA står på motsatt side i denne konflikten følger det logisk at USA er gode. Man står imidlertid i fare for å legitimere sine handlinger gjennom en ”målet helliger midlene”-retorikk. Der presidenten også ønsket å gi håp, pekte han på USA sitt ansvar i å fremme sine verdier i kampen mot det

Onde:

...I know we can overcome evil with greater good. And we have a great opportunity during this time of war to lead the world toward the values that will bring lasting peace.
(Bush, 27:297-300. 29. jan.02)

Her fremheves amerikanske verdier som et mål i seg selv for verden. Dette er problematisk på flere felt. Ett problem er brudd på sine egne gode verdier satt i system. Problemet ligger i paradokset med å fremheve sin sak som den Gode og sin nasjon som den Rette, og samtidig tillate bruken av midler som bryter fundamentalt med de verdier man søker å fremme. Fangene på Guantanamo basen på Cuba er det klareste eksempelet, hvor hundretalls fanger ble og blir holdt uten rettssak, og som har vært gjenstand for tortur, ydmykninger og mishandling under avhør (Singer 2004:82). Journalister fra den arabiske verden hevder at det er en utbredt oppfatning at tortur og seksuell trakassering er metoder som systematisk blir benyttet av de amerikanske og britiske regjeringer (Chehab 2005:124). Det skaper også et troverdighetsproblem når presidenten taler om varme, medfølelse og omsorg, når det så kommer frem at utenriksdepartementets Cofer Black har bedt om at Osama bin Ladens hode bokstavelig talt leveres i en boks på presidentens kontorpult (Berntsen 2005:86, Woodward 2002:141). Et tredje eksempel er USA sin unndragelse fra å signere og etterfølge internasjonale konvensjoner som vil sikre menneskerettigheter, samt fremgang for mange underutviklede nasjoner (Phillips 2007:366, Ali 2002:305). Ens egne handlinger sparker med andre ord beina bort fra argumentene om å fremme godhet og demokrati i verden. Denne selvmotsigelsen er intet mindre enn *"katastrofal for USA sin troverdighet i verden"* (Chehab 2005:121, Gourevitch & Morris 2008).

Et annet ankepunkt er at man i å fremme seg selv og sin sak som den Gode ikke har noen slingringsmonn for feiltrinn i kampen for sine verdier. Mishandling under pågrep gjennomført av enkeltsoldater, eller trakasseringen og mishandlingen av fangene i Abu Ghraib-fengselet i Bagdad er eksempler på slike feiltrinn med store følger for amerikansk troverdighet (Chehab 2005:107).

Disse overtredelser kan være satt i system, slik de blir når Bush sin andre justisminister Alberto Gonzales går hen og omtaler Genevekonvensjonen som utdatert og irrelevant – tortur tillates med dette som virkemiddel for å frembringe nødvendig

informasjon (Balmer 2008:149, Chehab 2005:125). Eller overtredelsene kan oppstå blant enkeltsoldater eller små grupperinger på villspor, og som tar seg friheter og utfører handlinger som bryter med sin nasjons uttalte verdigrunnlag. Groteske enkeltepisoder står da som eksempler på et sett med verdier som går helt på tvers av det bildet presidenten forsøker å skape. President Bush sin første justisminister John Ashcroft forklarte ganske enkelt at *"I will make no apologies for any actions done in the defense of this great nation"* (Singer 2004:81). Her sies det nesten eksplisitt at hva som helst er tillatt så lenge det er gjort i forsvaret av De Forente Staters navn. Diskursen til George W. Bush fremstår slik som tomme ord med kun en symbolsk betydning, ment for å motivere men uten grunnlag i virkeligheten.

5.3 "The city on the hill" – Identitetsbygging

For en nasjon vil selve diskursen om seg selv være utslagsgivende for hvordan man forholder seg til hverandre innad, og til andre folk og nasjoner. L. Berlant hevder at vi gjennom lingvistiske praksiser hele tiden gjenskaper nasjonen. Et av de viktigste symbolene er ideen om nasjonal integrering, som fungerer som et utopisk løfte om nasjonen. Gjennom nasjonal identitet frigjøres individet fra en lokal tilhørighet og gis løftet om en nesten ubegrenset kollektiv identitet (Berlant 1991:4).

Et viktig poeng i gjenskapelsen av den amerikanske identitet er en presisering og fremheving av amerikanske verdier og eget ideologisk grunnlag. E. Hobsbawm presiserer at USA sin eksistens aldri har vært truet av kriger andre enn sin egen borgerkrig, og har slik kun ideologisk definerte fiender: De som går imot *"the American Way of Life"* (Hobsbawm 2007:63). Slik blir det spesielt viktig å bygge opp under hva det vil si å være amerikaner.

5.3.1 Et fyrlys for verden

Når folket umiddelbart etter angrepene skulle samles og trøstes av sin leder, var det kjente begrep og metaforer presidenten lente seg på:

America was targeted for attack because we're the brightest beacon for freedom and opportunity in the world. And no one will keep that light from shining. (Bush, 3:15-17. 11. sep.01)

Metaforen om at USA er ”et fyrtårn” for de samme begrep stammer fra John Winthrop som stod på pilgrimsbåten ”Arbella” i 1630 og proklamerte at ”*vi skal være som en by på høyden – med folkets øyne rettet mot oss...Vi skal være et fyrtårn for verden*” (Moen 2006:17). Å spille på slike patriotiske uttrykk vil som regel være appellerende for folket, men i denne sammenhengen høstet presidenten noe kritikk for å være *for* svulstig og svevende i en kritisk situasjon. Selv hans egne taleskrivere savnet harde ord og lovnader om sterk handling, men ”*folket ble i stedet tilbudt puslete og svulstige metaforer*” (Frum 2003:127).

Utdraget er representativt for presidentens tale holdt samme kveld som angrepene, og fremstår uten den nevnte bakgrunnskunnskap som samlende. Nasjonen fremstilles som den beste verden har, og som et forbilde for alle andre nasjoner.

5.3.2 Amerikanernes godhet

Presidenten så i dagene som fulgte tragedien egenskaper han mente var betegnende for det amerikanske folk, og presiserte disse i sin radiotale fire dager etter angrepet:

In the past week, we have seen the American people at their very best everywhere in America. Citizens have come together to pray, to give blood, to fly our country's flag. Americans are coming together to share their grief and gain strength from one another. Great tragedy has come to us, and we are meeting it with the best that is in our country, with courage and concern for others. Because this is America. This is who we are. This is what our enemies hate and have attacked. And this is why we will prevail. (Bush, 8:33-40. 15. sep.01)

Her snakker presidenten eksplisitt om ”hva” og ”hvem” ”vi er”: ”*Vi deler sorgen*”, ”*vi står sammen i vanskelige tider*”, ”*vi viser mot*” og ”*vi bryr oss om hverandre*”. Taleren setter opp ”oss” og ”vi” med ”*deling*”, ”*samhold*”, ”*mot*” og ”*omsorg*”. Når presidenten selv erfarer disse med egne øyne og gjentar dem i sine taler blir sannheten om at ”dette er det vi er” gjenskapt. Det presiseres videre at ”*Dette er Amerika. Og det er disse kvalitetene fienden vår hater. Men det er også disse kvalitetene som vil gjøre at vi*

vinner”. Det virker betryggende å se at slike positive kvaliteter kommer frem (også) i ekstremt tragiske situasjoner som det er snakk om her, og talemåten virker slik i seg selv betryggende.

Et viktig poeng med dette utdraget er poengteringen av egne, positive egenskaper, for så å i neste setning si at ”*det er disse egenskapene fienden vår hater*”. Dette er med på å bygge opp under ”meningsløsheten” ved angrepene. Når fiendens handlinger forklares utelukkede gjennom deres hat av det ”vi” oppfatter som positive egenskaper ved samfunnet ”vårt”, fratras folket muligheten for dypere innsikt i konflikten. Et nærliggende spørsmål blir: ”*Hva slags mennesker er det som hater omsorg, mot, kjærlighet og medfølelse?*” Og et like nærliggende svar blir: ”*De Onde*”. Det følgende er også et betegnende eksempel på hvordan presidenten eksemplifiserer nasjonens iboende godhet:

We have a renewed appreciation of the character of America. We are a generous people, a thoughtful people who hurt, and share the sadness when people lose their life or when people are hurt. We've helped each other in every way we know, in donations, in acts of kindness, in public memorials, in private prayer. We have shown in difficult times that we're not just a world power, that we're a good and kind and courageous people.

(Bush, 19:28-33. 30. okt.01)

Her knyttes de positive egenskapene opp mot USA som verdensmakt, og at selv om man besitter makt og evner uten sammenligning, så viser ”vi” oss som et ”*godt, kjærlig og modig folk*”. Diskursivt blir dette lettere å forholde seg til enn svulstige metaforer, og mottakeren får utvilsomt høre noe som er lettere å forholde og relatere seg til.

Presidenten viser gjennom alle sine taler til folkets prisverdige egenskaper, også i hvordan disse går frem også utenfor sitt eget land:

The evildoers have struck our nation, but out of evil comes good. We are a good, kind-hearted, decent people, and we're showing the world just that in our compassion and our resolve.

(Bush, 18:88-90. 17. okt.01)

Her går presidenten inn på hvordan USA skal vise ”*sin godhet, kjærlighet og*

anstendighet”: Det skal gjøres gjennom medfølelse og ved å være målrettet og handlekraftig. Her nærmer man seg et resonnement hvor nasjonens handlinger er *gode fordi de er våre handlinger*. Problemet er imidlertid at det ikke er noen automatisk sammenheng mellom å være ”god og kjærlig” og å være ”målrettet og handlekraftig”. Denne sammenknyttingen av uttrykk for egne, iboende, positive egenskaper og en søken etter å effektivt oppnå resultater gjennom å være målrettet og handlekraftig synes å underbygge en legitimering av egne handlinger.

5.3.3 Prinsipper og verdier

President Bush påpeker flere ganger hvilke prinsipper det er som holder samfunnet sammen:

The evildoers struck, and when they did, they aroused a mighty land, a land of compassionate people, a land who wants to help a neighbor in need, but a land who stands solidly on principles -- the principles of freedom -- freedom to worship, freedom to govern, freedom to speak, freedom to assemble.

(Bush, 15:98-101. 01. okt.01)

Her nevner lederen noen flere prisverdige egenskaper ved folket, som at ”vi” er ”medfølende”, ”hjelpende” og ”prinsippfaste”. Så presenteres fire prinsipper som regnes som helt grunnleggende og ufravikelige: ”religionsfrihet”, ”politisk frihet”, ”ytringsfrihet” og ”samlingsfrihet”. Slike gjentakelser av prinsipper og grunnregler er med på å støtte opp under den moralske ryggraden til sitt eget samfunn, og virker skolerende for de som skulle være i tvil om hvilke prinsipper som ligger til grunn. Videre stadfester presidenten flere ”myke” verdier som ”de aller viktigste i livet”:

...the things that matter most in life: our faith, our love for family and friends, our commitment to our country and to our freedoms and to our principles. (Bush, 21:158-160. 08. nov.01)

De viktigste tingene i livet er ”vår tro”, ”vår kjærlighet til familie og venner”, ”forpliktelsene overfor vårt land”, ”våre friheter” og ”våre prinsipper”. Alt dette er

konstituerende for en gruppeidentitet, der medlemmene kan forholde seg til felles idealer og oppfatninger av moral og prinsipper, som videre danner grunnlaget for en kollektiv forståelse av ”meg” og ”oss”.

Flere steder nevner presidenten gode egenskaper han finner i det amerikanske folk som vil være utslagsgivende for utfallet i denne konflikten:

...this great nation will do what it takes to win. We are determined. We are patient. We are steadfast. We are resolved. We will not tire and we will not fail.

(Bush, 18:61-63. 17. okt.01)

Dette sitatet fremstår som motiverende, og er ord man trenger å høre fra en leder i kamp. Her har presidenten brukt relativt enkle begreper, som de fleste forstår og kan forholde seg til. ”Vi” kobles tett sammen med ”bestemt”, ”tålmodig” og ”målrettet”, som alle er egenskaper man ønsker seg i en kampfelle.

5.4 Oppsummering

Dette kapittelet har tatt for seg den dikotomiserende praksisen president Bush førte i sine taler til folket etter terrorangrepene. Sentralt i diskursen står den klassiske plasseringen av ”oss” mot ”dem”. Logosentrismen fremmer slik dikotomisering som helt sentralt i konstruksjonen av diskurser.

Presidenten karakteriserte fienden med momenter som ”feig” og ”barbarisk”, og fikk slik plassert ”dem” på motsatt side av ”oss”. Ved å så omtale ”oss” gjennom momenter som ”modige” og ”medfølende”, er de to diametralt forskjellige partene plassert i diskursen. ”Oss” og ”dem” er knutepunkter, som låses fast ved å beskrive hva som kjennetegner ”oss”, og hva som kjennetegner ”dem”.

En videre låsing av sosiale handlinger kom til syne gjennom ultimatumet president Bush stilte til verden: ”*You are either with us, or with the terrorists*”. Her kjennes igjen premisset om å låse kunnskap og tilhørende sosiale handlinger, og man satte opp grenser for hva som var tillatelig å si og gjøre.

Å karakterisere konflikten som en kamp mellom ”det Gode og det Onde” var ytterligere dikotomiserende. Over er spesifikke egenskaper ved fienden kommentert, men i denne sammenhengen ble fienden fremstilt som ”ond”. Om ”vi” står på motsatt side av

”dem”, da følger det at ”vi” er gode. Ordene ”ond” og ”god” er fremstående knutepunkter i diskursen, hvor karakteristika, hos fienden så vel som hos seg selv, bygger opp rundt disse.

Et troverdighetsproblem gjorde seg gjeldende i det man hadde beskrevet seg selv som ”god”, og utførte handlinger som brøt med diskursen. Den nære sammenhengen mellom diskurs og sosiale handlinger ble beskrevet i teorikapitlene, og synes i president Bush sitt tilfelle undervurdert, eller snarere ignorert.

I diskursen ble egen nasjon presentert som enestående og god, og som en representant for ufravikelige, gode prinsipper og verdier. Slike uttrykk og vendinger støttet sterkt opp om identitetsbyggingen som lå i diskurskonstruksjonen. Den kollektive identiteten ekskluderte egenskapene til fienden, og fremmet egen godhet gjennom allerede nevnte knutepunkter og momenter. Store deler av diskursen poengterte nasjonens egenskaper, og bygget slik opp om en sterk gruppeidentitet.

Kapittel 6

En større sak

Et dominerende trekk ved talene til president George W. Bush etter terrorangrepene i 2001 var hans implisitte så vel som eksplisitte uttalelser om at denne konflikten dreide seg om noe større enn et enkeltangrep. Man hadde å gjøre med en større sak man var forpliktet til å ta stilling til, og til å kjempe. I talene som fulgte beveget presidenten seg mellom ønsket om å fremme egne verdier og demokrati, til kravet om å fjerne all ondskap fra jorden. Dette kapitlet synliggjør forskjellige *myter* som er en viktig del av konstruksjonen av en diskurs. Sannheter tas for gitt, og presenteres som unntatt all form for granskning. Myter i diskursiv sammenheng går ikke på den tradisjonelle oppfatningen av noe som er feiloppfattet og galt, men snarere på en vedtatt sannhet man anskuer verden fra. At konflikten mot terroristene dreide seg om en større sak ble presentert som en sannhet. Nasjonens og presidentens religiøse, kristne sannheter ble tatt for gitt, samt at legitimiteten i ens egne handlinger ble unntatt diskusjon. Dette var med andre ord klassiske fremstillinger av begreper fremlagt i teorikapitlene, altså *myter* og *kunnskap som tas for gitt*.

Dette kapitlet vil først se på hvordan diskurskonstruksjonen presenterte konflikten mot terroristene som en sak større enn oss selv, så vil det bli gjennomgått de religiøse ordelagene som fikk fritt spillerom i forklaringen av dimensjonene på konflikten og USA sin rettferd. Til slutt drøftes det hvordan diskursen la opp til en rettferdiggjøring av politiske handlinger gjennom et legitimerende språk, og hvordan dette språket gikk på tvers av mange militære og politiske disposisjoner i kjølvannet av terrorangrepene.

6.1 En større sak

I sin beskrivelse av konflikten på makroplanet gikk president Bush langt forbi det internasjonale nivået og hevet problematikken ”vi” sto i til mer abstrakte høyder:

Great harm has been done to us. We have suffered great loss. And in our grief and anger we have found our mission and our moment. Freedom and fear are at war. The advance of human freedom -- the great achievement of our time, and the great hope of

every time -- now depends on us.

(Bush, 11:237-240. 20. sep.01)

Sitatet begynner med den etter hvert velkjente oppdelingen i "oss" og "dem", der noe ondt er blitt påført "oss". "Vi" har lidd store tap. Videre presenteres en ny dikotomisering hvor "frihet" settes opp som motsetning til "frykt". Det ligger underforstått at "vi" representerer "et samfunn av frihet", og "de" representerer "et samfunn av frykt". De to måtene å skille venn og fiende på satt sammen, "oss"/"dem" og "frihet"/"frykt", gjør at "vi" blir ensbetydende med "frihet" og "de" blir ensbetydende med "frykt". Presidenten presenterer noen abstrakte størrelser mottakeren må forholde seg til. Det settes opp et ansvar, et sett med forpliktelser, overfor menneskeheten selv. Her tas konflikten helt bort fra den nasjonale og internasjonale konteksten, og den eleveres til en større sak enn oss selv. Denne måten å omtale konflikten på går igjen i hele samlingen av taler holdt i året etter angrepene:

The future of the world is at stake. Freedom is at stake.

(Bush, 18:99-100. 17. okt.01)

This is a nation that is resolved to win. And win we must, not only for your generation, but for generations to come.

(Bush, 19:75-76. 30. okt.01)

We wage a war to save civilization, itself. We did not seek it, but we must fight it -- and we will prevail.

(Bush, 21:57-58. 08. nov.01)

America has a greater objective than controlling threats and containing resentment. We will work for a just and peaceful world beyond the war on terror. (Bush, 28:214-216. 01. jun.02)

Et praktisk problem kan være at diskursen plasserer problematikken man står overfor i en kontekst den jevne soldat kan ha problemer med å kjenne seg igjen i. Man kjemper for "verdens fremtid". Kampen vinnes ikke bare for oss men for "fremtidige generasjoner", og det kjempes for "å redde selve sivilisasjonen". Som med direkte bibelhenvisninger kan slik svevende retorikk ha en bakside overfor lederens egne. Denne kan bli gjeldende gjennom en fremmedgjøring av de som ikke like tydelig ser en sammenheng mellom et terrorangrep på skyskrapere i New York og en kamp for å "redde

selve sivilisasjonen”.

Presidenten ble etter hvert så konkret at han fremla målsettingen om å nedkjempe ondskap på jorden en gang for alle:

But our responsibility to history is already clear: to answer these attacks and rid the world of evil.

(Bush, 6:21-22. 14. sep.01)

We did not ask for this mission, yet there is honor in history's call.

We have a chance to write the story of our times, a story of courage defeating cruelty and light overcoming darkness.

(Bush, 22:212-214. 10. nov.01)

Et grunnleggende tegn på svart-hvitt tenking er en slik utelukking av muligheter som at “vi har ikke noe valg, vi har et ansvar overfor historien selv. Vi skal svare, og gjennom vårt svar fjerne ondskaper fra verden”. Oppgaven som står foran ”oss” er intet mindre enn ”å fjerne ondskaper”. Det blir videre et tolknings spørsmål om presidenten mener at man skal fjerne ondskap, altså *noe* ondskap, eller om man går inn for å fjerne *all* ondskap. Hvis det sistnevnte er tilfellet kan det synes som en heller naiv tilnærming til problemet all den tid man går inn for å fjerne ondskaper *en gang for alle*. Rent lingvistisk er det på den annen side ikke stort rom for tolkning, ettersom presidenten og hans nøysommelige taleskrivere for å spesifisere *hvilken* ondskap det var snakk om ville lagt inn ordet ”denne” (“this”) før ordene for ”ondskap” (“evil” og ”cruelty”). Det ambisiøse målet i ”vår” større sak ble altså lagt tidlig i diskursen, og vedlikeholdt utover i diskurskonstruksjonen.

På tross av presiseringen av at man ikke var i en krig mot islam fant det sted personangrep på muslimer innad i USA og rop om svært tunge skyts da terrorangrepene skulle besvares. Tidvis ble også presidenten tydelig opphengt i sin egen retorikk, og den 16. september 2001 uttalte han at:

This is a new kind of -- a new kind of evil. And we understand. And the American people are beginning to understand. This crusade, this war on terrorism is going to take a while.

(Bush, 9:87-89. 16. sep.01)

Dette var et *ad hoc* svar under et møte med pressen, og president Bush var alltid mer komfortabel med forberedte taler enn med å svare pressen på stående fot. Bruken av ordet ”korstog” (”*crusade*”) måtte imidlertid senere unnskyldes og tilbaketrekkes, da det kunne tolkes som at presidenten snakket om en religionskrig mot islam (Woodward 2002:94). Litteraturhistorikeren og forfatteren Edward W. Said kritiserte mange vestlige autoritetsfigurer, i første rekke forfattere, for å bruke ord fra diskursen som spiller på den tidligere faktiske, og nå av enkelte påståtte, konflikten mellom kristendom og islam. Det er gjennom diskurs og kommunikasjon at vi opprettholder gamle fiendebilder, og slike diskurser som hjelper med å nøre opp under følelser og feilaktige oppfattelser av en ond, steinaldersk og voldsforherligende muslimsk kultur (Said [1979] 1994). N. Cohn poengterer det samme ved å påpeke de ”*evner den menneskelige fantasi har til å bygge opp en stereotypi og dens motvilje mot å stille spørsmålstegn ved stereotypiens holdbarhet straks den er allment godtatt*” (Cohn 1997:283). Slike forsnakkelser som president Bush hadde i dette tilfellet er ikke nødvendigvis utslagsgivende for at man begynner å oppfatte konflikten som et korstog i egne rekker. Men det kan ha negative konsekvenser for *muslimers* oppfattelse av hvordan lederen av verdens mektigste nasjon ser på dem og konflikten for øvrig. Man har i store deler av den muslimske verden en oppfattelse av at USA hater muslimer. Journalisten Chris Toensing gjengir det følgende fra en samtale med en mann i Egypt i 1998, angående USA sin involvering i Midtøsten: ”*Amerika er et demokrati, så amerikanerne må hate muslimer når de gir sin tilslutning til denne krigen*” (Toensing 2001). Slurv og mangel på takt og forståelse for situasjonen kan med presidentens utsagn og diskursen forøvrig ha ødelagt mange år med diplomati. Kommentatorer har da også påpekt at USA sitt forhold til verden har vært på et historisk lavmål etter president Bush sine handlinger i utføringen av sitt embete (Elvik 2008).

6.1.1 Rett og galt

De mange gangene president Bush i sine taler gikk inn på emnet om hva som er rett og hva som er galt ordla han seg uten unntak som om det ikke fantes noen alternativ til hans oppfattelse av moral. Prinsippene presenteres som universelle.

No nation owns these aspirations, and no nation is exempt from them. We have no intention of imposing our culture. But America will always stand firm for the non-negotiable demands of human

dignity: the rule of law; limits on the power of the state; respect for women; private property; free speech; equal justice; and religious tolerance. (Bush, 27:310-314. 29. jan.02)

Her presiseres det at man ikke snakker om en tradisjonell konflikt. Man kjemper for prinsipper. Det er prinsippene om ”rettsstat”, ”begrensning av statsmakten”, ”respekt for kvinner”, ”privat eiendom”, ”ytringsfrihet”, ”likhet for loven” og ”religionsfrihet” presidenten fremhever som universelle. Disse prinsippene er ikke gjenstand for forhandling, sier presidenten, og de regnes som ”grunnleggende for menneskelig verdighet”. Alle prinsippene høres bra ut, men satt sammen fremstår de som noe amerikansk influert. ”Begrensning av statsmakten” og ”privat eiendom” er så innarbeidet i mye vestlig politisk diskurs og så vedtatt som politiske selvfølgeligheter i USA, at de nok regnes som grunnleggende prinsipper unntatt all form for forhandling.

Men uansett politisk standpunkt, og uansett om man tilslutter seg de prinsippene president Bush nevner eller ikke, så er talen formet slik at ens egne prinsipper er unntatt forhandling. Hvis noen bryter grunnleggende, nærmest *a priori* prinsipper så blir det en selvfølgelighet at man må nedkjempe overtrederen. En utelukkning av alternative oppfattelser av grunnleggende prinsipper er her med på å understøtte egne politiske handlinger. Mange vil slutte seg til de prisverdige idealer president Bush legger frem, men det synes feil at en gruppe mennesker skal få gjennomslag for sine tanker om rett og galt fordi den samme gruppen evner å følge opp trusler mot avvik med militærmakt.

Det er kritikken mot hans moralprekende ordelag George W. Bush går i strupen på i det følgende utdraget:

Some worry that it is somehow undiplomatic or impolite to speak the language of right and wrong. I disagree. Different circumstances require different methods, but not different moralities. Moral truth is the same in every culture, in every time, and in every place. Targeting innocent civilians for murder is always and everywhere wrong. Brutality against women is always and everywhere wrong. There can be no neutrality between justice and cruelty, between the innocent and the guilty. We are in a conflict between good and evil, and America will call evil by its name. By confronting evil and lawless regimes, we do not create a

problem, we reveal a problem. And we will lead the world in opposing it. (Bush, 28:140-149. 01. jun.02)

Det er interessant å høre presidenten låse inn moralspørsmålet i diskursen. Metode og fremgangsmåter kan variere, men moralen regnes som en konstant. *"Et moralsk onde vil alltid og under alle omstendigheter være galt"*. I denne kategorien plasseres drap av uskyldige og undertrykking av kvinner. Og når et moralsk onde foreligger, *"kommer ikke USA til å unnlate å påpeke dette ondet"*. Dette sitatet er spesielt interessant fordi det implisitt rettferdiggjør at fokuset flyttes fra rene politiske spørsmål til moralske spørsmål. Presidenten sier at man ikke er ute etter engangskriminelle som har mishandlet en kvinne en gang, men personer som *systematisk* undertrykker kvinner. Fienden har altså et moralsk degenerert bilde av hva som er tillatelig å gjøre, og Bush påpeker nettopp at denne ondskapen er satt system: *"Vi er nå i en kamp mellom det Gode og det Onde"* og *"USA skal lede verden i kampen mot onde og lovløse regimer"*. En av hans taleskrivere D. Frum har i ettertid presisert presidentens iver etter å misjonere for amerikanske prinsipper, og hans vilje til å bruke makt bak sitt krav om at verden skal akseptere disse som universelle (Frum 2003:265).

E. Hobsbawm understreker en historisk tendens til at vestlige nasjoner hevder en moralsk overlegenhet over andre kulturer. Dette kommer til uttrykk gjennom overbevisningen om at "våre" verdier og institusjoner er *"overlegne andres, og kan, eller heller bør, innføres hos 'dem' til deres eget gode – om nødvendig ved makt"* (Hobsbawm 2007:77). Uansett hvor lukket presidenten synes å være for alternative oppfatninger av politiske prinsipper, så fremstår han selvsikker og klar på sine egne prinsipper. Dette kan ha virket, eller vært ment for å virke, trøstende og forsikrende på sitt eget folk.

6.2 Gud og religion

Å kalle noe for "typisk amerikansk" er dristig, all den tid det er snakk om en gruppe på rundt 300 millioner mennesker som inkluderer svært mange forskjellige etniske bakgrunner. Da er det mer nærliggende å snakke om en amerikansk mentalitet, en diskurs som mange amerikanere forholder seg til når de skal manøvrere seg gjennom en dag i det amerikanske samfunnet. Denne amerikanske mentaliteten går mye på nasjonalisme, eller det mange ynder å kalle patriotisme. Denne er ikke tuftet på de klassiske nasjonalistiske faktorene som etnisk tilhørighet, språk, rase eller felles historie. Ole Moen påpeker

snarere ingredienser som rettssystem og samfunnsorganisering, og aller mest religion.

”Kilden til den amerikanske nasjonalpsyken ligger i den puritanske arven” (Moen 2006:16). Denne delen av kapittelet går først inn på USA som en kristen nasjon, så inn på president Bush sin personlige tro, til slutt hvordan diskursen presenterer at ”Gud er med oss” i konflikten mot terrorisme.

6.2.1 Det kristne USA

Nasjonen USA ble grunnlagt på klare, kristne verdier, men det har alltid vært et viktig prinsipp at staten skal være separert fra kirken. Men uansett kulturelt mangfold, så fikk amerikanere høre gjennom hele den kalde krigen at man i det minste ikke var ”gudløse kommunister”. Dette, satt sammen med et dikotomiserende språk, stadfestet at amerikanere var en religiøs, og i all hovedsak en kristen nasjon (Balmer 2008:131). I sin analyse av amerikanernes religiøst påvirkede politikk påpeker K. Phillips at *”ingen annen vestlig nasjon [enn USA] deler en så sterk religiøs intensitet og en felles forståelse av at amerikanere er Guds utvalgte folk og nasjon”* (Phillips 2007:100).

Tre dager etter angrepene ble det holdt en større minnegudstjeneste i The National Cathedral i Washington, D.C., hvor den politiske så vel som geistlige ledelsen i landet samlet seg i sorgen etter det som hadde hendt. Selv om presidenten er personlig kristen, og selv om talen ble holdt i en katolsk katedral, ville neppe noen ha klandret lederen for å velge et mer sekulært språk som flere mennesker med forskjellig livssyn kunne ha relatert seg til. I stedet gav presidenten en tale som fremstod i atskillig større grad som en preken:

This world He created is of moral design. Grief and tragedy and hatred are only for a time. Goodness, remembrance, and love have no end. And the Lord of life holds all who die, and all who mourn.
(Bush, 6:40-42. 14. sep.01)

”Denne verden som Han har skapt” understreker oppfatningen om at verden er skapt av Gud i henhold til Bibelens skapelsesberetning. De ”midlertidige” størrelsene ”sorg” og ”tragedie” settes opp mot de ”tidløse” enhetene ”godhet”, ”erindring” og ”kjærlighet”. I stedet for benevnelsen ”Gud” brukes her den kjente varianten ”Livets Herre”, om han som passer på alle som dør, så vel som de som sørger. Utdraget fremstår som trøstende, og presidenten synes å forsøke å gi støttende ord til landets befolkning på et helt klart,

religiøst grunnlag.

Taleskriverne selv var svært fornøyd med det som ble sagt, og fremhevd i ettertid ”the Cathedral-speech” som den beste talen George W. Bush holdt etter terrorangrepene (Frum 2003:137). Diskursen som legges frem av landets leder levner gjennom hans ordelag ingen tvil om hvilket livssyn han legger til grunn for sitt virke som statsleder. Amerikanere er oppdratt på tradisjoner som er sterkt preget av religiøs metaforikk. Moralismen står sterkt i amerikansk politikk, og denne er gjerne tuftet på snever, gammeltestamentlig grunn (Moen 2006:39).

P. Singer siterer daværende majoritetsleder i Representantenes hus Tom DeLay der sistnevnte sier at ”*kun kristendommen tilbyr et livssyn som møter denne verdens realiteter – kun kristendommen*” (Singer 2004:110). Bush-administrasjonen vektla absolutte enheter, autoritet og tradisjon, og en Guds hånd som styrer historien og USA spesielt (Phillips 2007:171). Det synes problematisk at ledelsen i en så mangfoldig nasjon styrer etter prinsipper som lener seg så klart på spesifikke, kristelige verdier, samtidig som det påpekes religiøs toleranse og frihet. Selv om en større andel av befolkningen i USA bekjenner seg til den kristne tro, og slike ordelag som presidenten benytter i talene sine nok virker trøstende for den kristne mottaker, er det ikke uten videre et uproblematisk virkemiddel. Universelle prinsipper og rettigheter synes å få litt mindre fotfeste når de nevnes i samme diskurs som gammeltestamentlige og kristne begreper.

Det følgende utdraget er hentet fra avslutningen til talen i National Cathedral, og viser hvordan ”*Gud*” knyttes direkte opp mot ”*Amerika*”:

As we have been assured, neither death nor life, nor angels nor principalities nor powers, nor things present nor things to come, nor height nor depth, can separate us from God's love. May He bless the souls of the departed. May He comfort our own. And may He always guide our country. God bless America.
(Bush, 6:74-77. 14. sep.01)

Talen ble sendt på alle de store nyhetsstasjonene, og omtalt i flere dager i etterkant. Presidentens ord ble med andre ord spredt til svært mange mottakere i USA. Det antakeligvis største ankepunktet mot å knytte staten og seg selv så nært opp til den kristne gud er at det kan bli vanskelig for mange å ikke se konflikten man står i som en konflikt mellom kristendommen og islam. Men gjennom sine kristne vendinger og bibelske

henvisninger inntar George W. Bush rollen som ”preacher-in-chief”. Han oppfyller altså det uskrevne kravet fra deler av befolkningen om å være den ”prestelige personifiseringen av de forskjellige mytene vi har konstruert om Amerika” (Balmer 2008:163).

6.2.2 Den kristne presidenten

Gjennom sitt virke som guvernør i Texas ble det kjent at George W. Bush hvilte seg sterkt på ”Skriften” under beslutningsprosesser, og han skulle videreføre sin fars tradisjon med bønnestund som en start på dagen for staben i det hvite hus (Frum 2003:13, Balmer 2008:126).

Da presidenten skulle bringe trøstende og støttende ord til befolkningen kun noen timer etter selve angrepene synes det å ha falt ham naturlig å lene seg på Bibelen:

And I pray they will be comforted by a power greater than any of us, spoken through the ages in Psalm 23: "Even though I walk through the valley of the shadow of death, I fear no evil, for You are with me." (Bush, 3:46-48. 11. sep.01)

Dette er det eneste stedet i diskursen som ble lagt frem etter terrorangrepene at presidenten direkte henviser til et bibelsitat. Både stabssjefen og presidenten selv hadde spesifikke føringer på ordlegging før presentasjonen, og valg av dikotomisering så vel som bibelsitat var ikke tilfeldig. Men på den korte tiden man hadde til å forberede en varmende tale til folket kan det ha virket tryggest for presidenten å lene seg på sin kristne bakgrunn, som han visste ville falle i god jord hos store deler av befolkningen.

Da han skulle kommentere sin oppfatning av tilknytningen mellom seg selv og sin religion sa presidenten rett ut at ”*jeg stoler på at jeg snakker for Gud. Hvis jeg ikke gjorde det, kunne jeg ikke gjort jobben min*” (Phillips 2007:XXXIX). Og i samtale med journalist Bob Woodward forklarte presidenten at han så på mange av talene sine som bønner (Woodward 2002:68). George W. Bush hadde en klar kristen profil og lovet å ta denne eksplisitt med inn i sitt embete før han ble valgt første gang i 2000. Slik brøt han med ”the Kennedy Paradigm” som går på å nettopp utelate en kandidats religiøse overbevisning i profileringen opp mot valg (Balmer 2008:6). Videre så ble det fra flere kanter kommentert at presidenten nærmest skrøt av ”*at hans syn på sannheten var unnatt falsifisering*” (Singer 2004:98). Mennesker som er vant til å sette spørsmålstegn ved

vedtatte sannheter kan ha hatt, og vil ha, problemer med å godta en kristen idé om at verden er skapt i henhold til en overordnet, guddommelig plan. Om ledelsen i et land så styrer etter sin tolkning av ”Skriften”, og denne er unntatt enhver form for granskning, kan man sette tvil om hva slags feste man har i folket. Den nære tilknytningen mellom presidentens personlige, religiøse livssyn og hans politikk er med andre ord et demokratisk problem.

6.2.3 Med Gud på vår side

President Bush sa at konflikten ”vi” er en del av er en kamp mellom det Gode og det Onde, og han understrekte sin nasjons godhet og tilhørighet på det Godes side. Samtidig benyttet han konsekvent bibelske termer og presenterte trøstende ord med bibelske henvisninger, og følgelig leste mange det som at kampen mot vår fiende kjempes ”med Gud på vår side mot dem”. En ting er å fremme sin personlige tro, men presidenten var muligens noe revet med da han ved en anledning ytret at han følte at han var ”*on a mission from God*” (Phillips 2007:XXXVI). I diskursen som ble lagt frem var presidenten alltid klar på at Gud ikke stilte seg nøytral mellom det Gode og det Onde:

*Freedom and fear, justice and cruelty, have always been at war,
and we know that God is not neutral between them.*

(Bush, 11:258-260. 20. sep.01)

*In all that lies before us, may God grant us wisdom, and may He
watch over the United States of America.*

(Bush, 11:262-264. 20. sep.01)

Disse to utdragene er med på å knytte Gud direkte opp mot USA i konflikten mot det Onde. Finner man seg til rette med diskursen om det Gode og det Onde, så er nok dette mytologisk eller religiøst akseptabelt. Forsøker man derimot å holde seg til den realpolitiske analysen av konflikten så er det problematisk at lederen for verdens mektigste nasjon analyserer et angrep på sin nasjon innen religiøse rammer. Med religiøs rettferdiggjøring blir alle ens handlinger gode, og fienden blir personifiseringen av det Onde.

6.3 Legitimitet

Diskursen som fulgte etter terrorangrepene kan på mange måter sees på som en legitimering av de midler administrasjonen ønsket å benytte seg av i den nye ”krigen mot terror”. Ved å poengtere hvor gode amerikanere er og hvor onde fienden er, og ved å gjenta at man ikke skyr noen midler i forsvaret av denne mektige nasjonen, setter man på mange måter til side den alltid viktige debatten om hvordan staten opererer i sin søken etter å nå sine mål. O. Moen poengterer de historiske tendensene til å sette loven til side ved å vise til interneringen av japanere etter angrepene mot Pearl Harbor, samt mccarthyismen på 1950-tallet i heksejakten etter påståtte kommunister (Moen 2006:96). I begge disse tilfellene ble borgerrettigheter og selveste grunnloven helt klart og i all offentlighet tilsidesatt, i forsvaret av nasjonens navn. Flere har påpekt at det samme ble gjort til skremmende lite opposisjon gjennom den kontroversielle Patriot Act, som økte statens rettigheter til inngripen i privatliv samt statens muligheter for overvåkning av enkeltpersoner og –grupperinger (Silberstein 2004:166-171). I sin iver etter å kontrollere det som skjer innenfor landets grenser innskrenket administrasjonen tre helt grunnleggende rettigheter: ytringsfriheten, friheten fra urimelig ransaking og beslag, og bevegelsesfriheten (Milchen 2001).

6.3.1 Rettferdighetens krav

I nesten hver eneste tale presidenten holdt forsikret han folket om at de ansvarlige skulle stilles til ansvar:

Justice demands that those who helped or harbored the terrorists be punished -- and punished severely. The enormity of their evil demands it. We will use all the resources of the United States and our cooperating friends and allies to pursue those responsible for this evil, until justice is done.

(Bush, 5:12-16. 13. sep.01)

I løpet av de to første setningene presiserer presidenten to ganger at ”vi” ikke har noe valg: Noe større enn ”oss”, nemlig ”rettferdigheten” (”justice”), ”krever” og pålegger ”oss” at vi forfølger terroristene til rettferdigheten skjer fyllest. Diskursivt er det et

interessant valg av ord når presidenten bruker ordet ”krever” (”demands”). ”Vi” har med andre ord et ansvar vi ikke kan snakke oss bort ifra, jobben *må* gjøres. Dette høres godt ut for mottakeren, for det levner ingen tvil om presidenten og hans maktapparat har tenkt til å reagere på det som er blitt gjort mot nasjonen.

En slik streben etter å stille til ansvar er i tråd med den allmenne rettsoppfatning. Overtredelse av loven vil få følger, og en eventuell straff vil følge en åpen og rettferdig rettssak hvor overtrederen har anledning til å forsvare seg. Men president Bush gjentok det samme nesten hver gang han omtalte den kommende rettsprosessen: ”*Rettferdigheten krever*”, ”*rettferdigheten skal skje fyllest*”, ”*terroristene skal straffes*” og ”*vi skal bringe rettferdigheten til dem*”. Slike gjentakelser uten en utdypning av de faktiske planene for hvordan dette skal skje virker i lengden som noe innholdsløst. Når landets øverste leder lover at ”rettferdigheten skal skje fyllest” tenker man gjerne i retning av at overtrederne skal stilles for retten. Men med den blodtørstigheten som rådet i USA umiddelbart etter angrepene kan det nok ha vært vanskelig å beholde gangsynet for flere. En akademiker som ytret at USA var selv skyld i bakgrunnen for angrepet ble slått ned, og jussprofessor A.M. Dershowitz ved Harvard Law School skrev et avisinnlegg hvor han oppfordret til ”torturfullmakter” for å skaffe informasjon fra antatte terrorister (Dershowitz 2002). I tillegg gikk utenriksdepartementets Cofer Black hardt ut og sa at ”*vi skal drepe dem. Vi skal putte hodene deres på påler. Vi skal snu opp ned på verdenen deres*” (Woodward 2002:103). Med disse og flere eksempler dannes det et bilde av en nasjon som er villig til å tilsidesette enhver form for rettsoppfatning annen enn hevn. Diskursen som i utgangspunktet ble presentert virket ryddig og rettferdig, der presidenten understrekte at man ville se rettferdigheten skje fyllest. Når så slike utsagn som de til Black og Dershowitz blir lagt frem, i tillegg til de faktiske handlinger begått av representanter fra den amerikanske militærmaskin i månedene etter 11. september 2001, så mister lederen av verdens mektigste nasjon fotfestet når han snakker om rettferd.

6.3.2 Amerikas rettferd

Etter å ha presisert at terroristene skal stilles til ansvar er det en gjenganger i diskursen å understreke USA sin evne til å følge opp ord med handling i dette henseende.

Our grief has turned to anger, and anger to resolution. Whether we bring our enemies to justice, or bring justice to our enemies, justice

will be done. (Bush, 11:18-20. 20. sep.01)

Our military action is also designed to clear the way for sustained, comprehensive and relentless operations to drive them out and bring them to justice. (Bush, 16:20-22. 07. okt.01)

Even 7,000 miles away, across oceans and continents, on mountaintops and in caves -- you will not escape the justice of this nation. (Bush, 27:30-32. 29. jan.02)

I disse utdragene kan man igjen få inntrykket av at det ikke er så viktig *hva* som blir gjort for å stille ”dem” til ansvar, eller *hvordan* det blir gjort, så lenge *noe* blir gjort. Det ble i amerikanske akademiske kretser påpekt den tilsynelatende mangel på opposisjon mot militærangrepene som ble iverksatt mot Afghanistan ikke lenge etter 11. september 2001, også med støtte blant det amerikanske presteskapet (Singer 2004:146). Dette kan da også ha bunnet ut i at landet var i sjokk, og at dette sjokket fratok mange evnen til å resonnere noenlunde objektivt rundt utfordringen det er å angripe en diffust definert motstander. Som tidligere nevnt er det et grunnleggende problem at president Bush forsøkte å fremme prinsipper som likhet for loven, rettsstat, menneskerettigheter og menneskeverd, når han ikke fulgte dette opp med handling. Ikke bare ble ikke prinsippene fulgt opp, men man opererte klart på tvers av dem. Man tilpasset reglementet tidlig for å kunne holde på terrorismistenkte Jose Padilla og senere Yasser Esam Hamdi (Singer 2004:75-77). Man satte bevisst til side Genèvekonvensjonen og menneskerettighetene under behandlingen av fangene på Guantanamo på Cuba (Chehab 2005:125). CIA transporterte fanger ombord på fangefly på tvers av alle diplomatiske og flygerettslige bestemmelser til nasjoner som man visste drev tortur, og begikk overgrep der i sin streben etter å skaffe informasjon (Molstad 2009, Amnesty International 2008). Eksemplene er så mange at den anerkjente, britiske, internasjonale FN-juristen Geoffrey Robertson QC påpekte at ”*etter å ha anklaget Taliban for å krenke allmenne rettsregler, har USA i sinne utøvd rettferd som i essens ikke er annerledes enn Talibans fotballbaneeksekveringer*” (Robertson 2001). Andre juridiske kommentatorer har påpekt at Bush gjennom sine handlinger har ”*stilt klokken tilbake et halvt århundre i forhold til alle militærjuridiske og krigspolitiske fremskritt*” (Singer 2004:79).

Diskursen isolert sett er helt i tråd med amerikanske, så vel som universelle oppfatninger om rettslige begreper. Problemet som oppstår gjør seg gjeldende når man bryter med disse grunnleggende prinsippene, selv i en kamp ”for det Gode mot det Onde”.

Som filosof Lars Svendsen påpeker har gjerningsmannen selv ”*krav på å bli anerkjent som et medlem av det moralske fellesskapet, og et slikt medlemskap forutsetter at man står til rette for sine ugjerninger*” (Svendsen 2001:194). Med dette i minne blir det viktig å ikke la hevnlysten ta overhånd, men faktisk tilstrebe å følge de ganske prinsipper man søker å fremme.

6.4 Oppsummering

President Bush benyttet flere diskursive myter i sin konstruksjon av diskursen etter terrorangrepene. Fremstående av disse var ”*fremtidige generasjoner*”, ”*verdens fremtid*” og ”*sivilisasjon*”. Slike uttrykk ble fremstilt som tatt for gitt, og drøftingen av konflikten foregikk innenfor slike låste rammer. Mytene fremsto som kjente for folket, og kan ha vært avgjørende for å plassere diskursen innenfor kjente termer folket hadde en forståelse for.

Prinsippene og verdiene som ble fremmet var ”*ufravelige og universelle*”. Knutepunkter som ”*rettstat*”, ”*begrensning av statsmakten*”, ”*ytringsfrihet*” og ”*likhet for loven*” fungerte som myter man tok for gitt. Dette var prinsipper man tok som universelle og unntatt diskusjon. Prinsippene hadde den tosidige funksjonen av å gi et utgangspunkt og et grunnlag for den verdibaserte delen av diskursen, samtidig som den låste den innenfor rammene av de angitte prinsipper.

De eksplisitt kristne verdiene som ble presentert av presidenten kan ha vært ment identitetsbyggende. Hans nære kobling mellom Gud, religion og USA sin enestående plass i verden kan ha vært forsøkt motiverende for folket. Men i det man henvender seg til en så kultur mangfoldig folkemasse som president Bush gjorde, kan de kristne verdiene han talte om ha virket frastøtende for deler av folket, all den tid det åpner for en antagonisme innen individets identitetsfølelse. Knutepunktet ”*amerikaner*” ble bundet nært opp til klart kristne ord og vendinger, og dette kunne tolkes dit hen at ”*amerikanere er gode kristne*”. Personer som ikke vedkjenner seg den kristne tro i samme grad som presidenten ville ha hatt problemer med denne delen av diskursen. Presidenten synes å ha tatt et identitetsmessig hegemoni for gitt, og slik ikke tatt i betraktning alternative forståelser for konflikten.

Legitimiteten ble vektlagt tungt i diskursen fremlagt av president Bush. Myten ”*rettferd*” ble gjentatte ganger benyttet for å bygge opp en forståelse av nødvendigheten for tilbakeslag. Et større problem med dette var ikke et slikt fokus på legitimitet, men

snarere at nasjonens handlinger så ettertrykkelig gikk på tvers av eget fokus på rettsprinsipper. Diskursen fremmet et sett med regler og prinsipper, men handlingene gjort i nasjonens navn gikk på tvers av disse. Dette fører, og førte, til et grunnleggende troverdighetsproblem, og fratrar diskurskonstruktøren mye av den autoriteten han har til å fremme sin anskuelse av verden som den ene, gyldige, sosiale sannhet.

Master i statsvitenskap
Universitetet i Tromsø

Kapittel 7

Hvorfor hater de oss?

Fra et diskursanalytisk perspektiv er det ikke bare interessant å se hva som ble sagt, men like viktig må regnes det som ikke ble sagt. Fra tidligere fremlagt diskursteori er det kjent at det som er tillatt å si er med på å definere diskursens rammer, i likhet med hva som *ikke* regnes som tillatelig å si. Om man bryter med disse etablerte rammene står man overfor en forandring av selve diskursen, eller alternativt en utelukking av de alternative synspunkter, og følgelig en ytterligere styrking av diskursen. I utgangspunktet kan det synes som om man tok for gitt et såkalt *hegemoni* innen identiteten og forklaringen på bakgrunnen for angrepene. Så oppsto en *antagonisme*, hvor alternative forklaringer utfordret hegemoniet til den etablerte måten å forklare angrepene på. Hegemoniet søkes så tilbakeført, eller heller holdt ved like, ved å unnlate å nevne de alternative forklaringer, og slik understreke den etablerte forklaring.

I det følgende vil det bli fremlagt enkelte historiske begivenheter som kan ha vært medvirkende til å danne grunnlaget for en misnøye mot USA som nasjon. Alternative diskurser tar flere slike faktorer som gitte sannheter for bakgrunnen for terrorisme, men diskursen fremlagt av president Bush rundt krigen mot terror nektet så mye som å nevne slike faktorer.

7.1 “Hva er det fienden vår angriper?”

Umiddelbart etter angrepene iverksatte man sikkerhetstiltak som lammet flytrafikken over USA i 3 dager, militæret gikk på høyberedskap og pådro seg uventede kostnader, og mer permanente sikkerhetstiltak gjorde store innhogg i private så vel som i statlige budsjetter. USA gikk inn i en periode hvor de skilte seg markant bort fra nye så vel som gamle allierte, og ble slik mer isolert fra verden. En antiamerikansk bølge skyllet over større deler av verden, paradoksalt nok, ikke som en følge av terrorangrepene men snarere som en følge av det massive svaret og retorikken med de isolerende konsekvenser som fulgte dem. Terrorangrepene var med andre ord ideologisk og økonomisk strategiske.

7.1.1 En umiddelbar plassering av fokus

President Bush plasserte allerede i første setning etter angrepene terrorhandlingene inn i konteksten av en større sak:

*Today, our fellow citizens, our way of life, our very freedom came under attack in a series of deliberate and deadly terrorist acts.
(Bush, 3:1-3. 11. sep.01)*

Det er spennende å konstatere at president Bush, tross all usikkerhet som forelå angående årsak og ansvarlige, allerede i sin aller første setning til folket sa at ”*vår livsstil, vår ganske frihet ble angrepet*”. Måten lederen av nasjonen kunne ty så lett til abstrakte størrelser som ”frihetens sak” danner et inntrykk av en nasjon som allerede befant seg på et abstrakt nivå når det kom til å forklare verdensbegivenheter. Diskursen trengte ikke forklare hva som menes med ”frihetens sak” – mottakeren forstod det allerede. Dette rimer med det tidligere nevnte kommentatorer har påpekt er gjenkjennende ved amerikansk retorikk og politisk tale.

Som også nevnt er en understreking av sin egen godhet og å omtale USA synonymt med ”frihetens sak” og ”det Godes sak” en parallell understreking av meningsløsheten av angrepene. Gjentas egen godhet og feilfrihet mange ganger nok, blir det ikke bare naturlig, men det eneste riktige å omtale USA som ”the greatest country on earth”. Det virker som at man søker en form for tilflukt i å stadfeste prinsippene og idealene ved den amerikanske idé som tidløse størrelser. Z. Sardar og M.W. Davies kommenterer amerikansk retorikk og poengterer at språket i den politiske debatt, tross det store avviket mellom politisk retorikk og den faktiske virkelighet, er ”*innskrenkende og stadig mer insisterende på den ortodokse nasjonale myten og dens etos*” (Sardar & Davies 2002:123). Selvtilliten hos lederskapet synes allikevel stadig å være intakt. Ole Moen sammenligner måten amerikanere snakker om USA på med å tro på et ”*liksomland som ligger der hinsides hverdagens fortredeligheter*”. Virkemidlene for å vedlikeholde troen på en slik forestilling er ”*retorikk, ordbilder og overdrivelser*” (Moen 2006:69). Selv om lederen av nasjonen snakker på denne måten er det interessant å konstatere en tilbakegang i oppfattelsen av sin egen nasjon som ”verdens beste”. Tall presentert i 2001 viste at på midten av 1900-tallet syntes 89% av amerikanske menn og 94% av amerikanske kvinner at USA var ”the greatest country on earth”. Ved årtusenskiftet syntes kun 58% av

mennene og 51% av kvinnene det samme (Caplow et al. 2001:210-211). Dette stiller spørsmålsteget ved om lederskapet ved å snakke metaforisk og svevende opphøyende om sin egen nasjon ikke bare mangler kontakt med virkeligheten, men om man også gjennom denne typen språk er i ferd med å miste kontakten med folket.

7.1.2 En tidlig plassering av rammene for diskursen

Etter et tidlig møte med sitt National Security Team lot presidenten uttale at:

The deliberate and deadly attacks which were carried out yesterday against our country were more than acts of terror. They were acts of war. This will require our country to unite in steadfast determination and resolve. Freedom and democracy are under attack. (Bush, 4:3-6. 12. sep.01)

Angrepene karakteriseres som “bevisste” og “dødelige”, og i dette utdraget som ble uttalt kun ett døgn etter angrepene blir terrorangrepene omtalt som krigshandlinger.

Reaksjonene lot ikke vente på seg, og selv hjemme i Kongressen ble det av Tom Daschle bedt om måtehold i retorikken: ”*War is a powerful word*” (Woodward 2002:45).

Presidenten har både i intervjuer i ettertid og for sin administrasjon umiddelbart etter angrepene gitt uttrykk for at han med én gang bestemte seg for at disse angrepene var krigshandlinger (Frum 2003:141, Woodward 2002:15). Da presidenten talte til Kongressen den 20. september 2001 gjentok han sitt tidlig brukte uttrykk om ”krig”.

On September the 11th, enemies of freedom committed an act of war against our country. (Bush, 11:44-45. 20. sep.01)

Midt i all meningsløsheten som fulgte med tankene rundt hvorfor noen ville angripe ”verdens beste land” kan det ha vært betryggende å plassere hendelsene i en kjent kontekst. Hvis noen erklærer krig mot USA, så svarer USA med det amerikanere kan best, nemlig krig. I stedet for å gå inn i langtrekkelig diplomati, forhandlinger om utlevering og diskusjoner om internasjonal jurisdiksjon, fikk man ved å kalle det for krig et helt annet sett med verktøy og virkemidler å hjelpe seg med.

7.2 "Hvorfor ble vi angrepet?"

Den mest interessante delen av diskursen som ble presentert av George W. Bush etter angrepene er kanskje hvordan den svarer på spørsmålet om *hvorfor* angrepene fant sted. Man kan si seg uenig i hvordan flere av elementene i diskursen ble fremlagt. Men det som faktisk er politisk rasjonelt å diskutere, er *bakgrunnen* for angrepene. Diskursen gir faktisk ikke noe godt svar på dette.

They hate our success, they hate our liberty. We have learned all too suddenly that there are evil people who have no regard for human life, and will do whatever it takes to try to bring this mighty nation to its knees. (Bush, 19:39-42. 30. okt.01)

"Fienden hater vår suksess og vår frihet". Implisitt sies det her at fienden verken har eller oppfordrer til "suksess" eller "frihet", og "de" stilles med det på andre siden for "oss". "Våre" verdier er gode, og hvis fienden vår hater våre verdier er fienden nødvendigvis ond. Det bygges et bilde av en fiende med en total verdibase som fundamentalt bryter med alt "vi" står for.

Gjennom hele diskursen er det en gjennomgående mangel på faktiske svar på hvorfor angrepene fant sted. Rent logisk er det ingen sammenheng mellom at "fienden hater vår frihet" og at de så dreper 3000 mennesker på Østkysten i USA. Sammenhengen synes noenlunde nærliggende hvis målet *i seg selv* er død og ødeleggelse. Dette synes dog for tynt. Enkelte steder i diskursen beveget presidenten seg inn på politiske spørsmål i relasjon til hvorfor USA ble angrepet:

Americans are asking, why do they hate us? They hate what we see right here in this chamber -- a democratically elected government. Their leaders are self-appointed. They hate our freedoms -- our freedom of religion, our freedom of speech, our freedom to vote and assemble and disagree with each other. (Bush, 11:110-113. 20. sep.01)

"De hater oss fordi vi har religions- og ytringsfrihet, politiske friheter og rettigheter, samt mulighet for dissens". Her sies det at "de" hater "oss" på grunn av måten vi er

organisert og styrer landet vårt. Men det å hate de nevnte friheter synes ikke som tilstrekkelig motiverende for å drepe på en slik skala. I samme tale som over, dog på et ganske annet sted i talen, ble det følgende ytret:

Al Qaeda is to terror what the mafia is to crime. But its goal is not making money; its goal is remaking the world -- and imposing its radical beliefs on people everywhere.

(Bush, 11:57-59. 20. sep.01)

Her presenteres en mer logisk kobling gjennom at ”fienden ønsker å omstrukturere hele verden inn under sin radikale overbevisning”. Hvis man så hopper frem i talen igjen, kommer et poeng som da er med på å gi en mer realpolitisk vinkling på konflikten:

These terrorists kill not merely to end lives, but to disrupt and end a way of life. With every atrocity, they hope that America grows fearful, retreating from the world and forsaking our friends. They stand against us, because we stand in their way.

(Bush, 11:118-121. 20. sep.01)

Siste setning går direkte på en kamp om dominans, hvor ”de går imot oss, for vi står i veien deres”. Satt sammen får man en forklaring på hvorfor angrepene har funnet sted. ”Våre fiender søker dominans og verdensherredømme. Våre verdier bryter med deres verdier, og kan ikke sameksistere. Våre fiender søker derfor å utslette oss på veien mot sitt mål.” Dette standpunktet er i tråd med oppfatningen av en kamp mellom det Gode og det Onde, der kun det ene kan eksistere og dominere. Dette synes å være den mest realpolitiske forklaringen på bakgrunnen for konflikten.

7.2.1 Den interne diskusjonen

Faktorer som alternativt kan ha vært årsaken til angrepene nevnes ikke i talene, og man måtte vente til presidentens medarbeidere lettet på sløret før man fikk innsikt i hva man faktisk diskuterte i forkant av og under diskurskonstruksjonen.

Det som i ettertid er kommet frem er at det faktisk gikk en diskusjon innad i administrasjonen på dette feltet. George W. Bush og hans medarbeidere var ikke blottet

for antenner, og fikk med seg følgende alternative forklaring: Arabiske og europeiske eksperter, samt mange amerikanske akademikere med Midtøsten som spesialfelt, påpekte USAs urettferdige og antiislamittiske politikk med spesiell vekt på USAs eksplisitte støtte til Israel. Åpne og skjulte intervensjoner i regionen samt en åpen støtte til Israel var bakgrunnen for et utbredt og vedvarende hat mot De Forente Stater (Frum 2003:169). Sammen med et forslag om å imøtekomme den arabiske verden med en erklært støtte til en palestinsk stat ble disse standpunktene avfeid og nærmest latterliggjort. I avvisningen av denne forklaringen presenterte presidentens to nærmeste rådgivere, Karen Hughes og Karl Rove, hver sin forklaring i debatten.

Hughes forklarte at ”de hater oss fordi *de ikke forstår oss*. De ser på oss som materialistiske og gudløse mennesker uten moral. Løsningen på konflikten vil være å forklare og vise dem at vi er et godt, anstendig og gudfryktig folk. Feilen ligger med andre ord i en misoppfattelse av verdier. Hvis vi gir dem en forståelse for hva vi står for, og viser at vi ikke er så dekadente og uten moral som de tror, så kan vi leve fredelig sammen”.

Rove stod for en atskillig mer realpolitisk fremstilling av konflikten, med et historisk tilsnitt. Hans forklaring var at ”de hater oss fordi *de forakter oss*. Islam representerte før en mektig, utbredt og blomstrende sivilisasjon. Men etter at den vestlige sivilisasjon slo tilbake og vokste seg til å regjere og dominere, så har muslimer aldri helt lagt bak seg tapet av sitt rike og sin dominans. Løsningen på dette problemet ligger i en forandring av selve islam. I påvente av denne forandringen kan ikke USA forvente å bli elsket, men forvente gjennom sin makt og dominans å bli respektert. Trekker man seg tilbake fra verdensarenaen, vil det bli ansett som en svakhet” (Frum 2003:170).

Etter to måneder med Hughes-standpunktet syntes dette å være for vagt og lite handlekraftig. Rove-standpunktet fikk derfor gjennomslag. Ved å lese statslederens ”Address to the Nation” den 8. november 2001 synes det veldig viktig for president Bush å forklare alle handlinger som var blitt gjort og som ble planlagt utført. Talen ble avsluttet med et motiverende avsnitt hvor presidenten understrekte at:

Ours is the cause of freedom. We've defeated freedom's enemies before, and we will defeat them again. We cannot know every turn this battle will take. Yet we know our cause is just and our ultimate victory is assured. We will, no doubt, face new challenges. But we have our marching orders: My fellow

Americans, let's roll. (Bush, 19:253-258. 08. nov.01)

Etter at presidenten hadde bestemt seg godtok man ingen form for anerkjennelse overfor synspunkter som gikk på tvers av det presidenten så på som bakgrunnen for angrepene (Frum 2003). Diskursen innad i administrasjonen fremstår slik som låst.

7.2.2 Den eksterne diskusjonen

Som nevnt innledningsvis er det viktig å forsøke å finne hva det er diskursen unnlater å påpeke eller si noe om. Det som enkelte kalte ”Hvorfor-hater-de-oss”-debatten av 2001 skulle av flere bli betraktet som en test av patriotisme. En slående mangel på toleranse for alternative synspunkter gjorde seg gjeldende, og brøt på alle måter med de prinsipper og friheter presidenten brukte så mye taletid på å fremme.

Men hvis man leser talene i sammenheng ser man at bildet som ble presentert var marginalt mer nyansert enn mange europeere antakeligvis fikk inntrykk av. De faktiske årsakene for bakgrunnen til angrepene synes allikevel aldri virkelig utforsket. Debatten startet tidlig, da enkelte innad i USA torde antyde at USAs utenrikspolitiske disposisjoner kunne ha vært utslagsgivende for at ekstrem terrorisme har fått vokse frem. Utelukkingen av disse argumentene var bevisst, og om talen til en samlet Kongress den 20. september 2001 skriver David Frum: ”*Here is the most important thing it did not say: it did not accept – it did not even deign to acknowledge – the argument that the USA somehow brought the terror attacks to itself*” (Frum 2004:145). Å tillate en debatt som inkluderer standpunkter om at USA kan ha gjort seg selv upopulær i Midtøsten, ikke bare gjennom sin ”*suksess og frihet*”, kan synes å ha virket truende for diskurskonstruktørene.

Mange diskusjoner gikk, spesielt innen akademia, som adresserte bakgrunnen for at USA ble angrepet. Flere profilerte taler og proklamasjoner ble holdt, og debattene raste i tidsskrifter så vel som i kantinebygg (Silberstein 2004:127-147). Det som ble skummelt, og påpekt av mange fra alle typer politiske orienteringer, var at med det samme man brøt med den offisielle diskursen om at USA er det Gode og er i en kamp mot de Onde, ble man stemplet som *upatriotisk*. Man havnet i en situasjon hvor man kun ved å ytre dissens ble ansett som *uamerikansk* (“*un-American*”). Å bli betegnet som ikke-amerikansk og upatriotisk blir da å bli satt utenfor de kollektive rammene for gruppeidentiteten. Etersom det er diskursen rundt identiteten av å være amerikaner som holder nasjonen sammen kan slike betegnelser være utslagsgivende for alt fra sosiale lag til karrieremuligheter.

Administrasjonens bevisste utelukkning av alternative forklaringer i diskursen om hvorfor man ble angrepet ledet altså til et forsøk på å legge lokk på selve debatten rundt spørsmålet. R.J. Herring påpekte at *”å forsøke å finne årsaker har ironisk nok vært betegnet som upatriotisk. Det motsatte er realiteten: Hvis vi fratar oss i å forstå årsakene, vil vi som nasjon forverre og reproducere de truende forholdene som vi nå lider under”* (gjengitt i Sardar & Davies 2002:51). Doris Lessing skrev i sitt innlegg i Granta at *”Amerikanerne ligger i patriotisk feber og ser seg selv som enestående, ensomme, misforståtte, plagede, og enhver kritikk oppfatter de som forræderi”* (Lessing 2002). Den identitetsfølelsen man tilsynelatende søkte å fremme ved å være patriotisk ble slik brukt til å begrense debatten, og fungerte som en erstatning for en viktig diskusjon om holdninger og handlinger som har blitt utført og som utføres i nasjonens navn.

7.2.3 Alternative årsaker for bakgrunnen for angrepene

Forskjellige årsaker til et hat mot USA ble etter angrepene presentert:

Mange mennesker støttet og støtter motstandsbevegelsen mot USA med basis i en følelse av ydmykelse av vestlig imperialisme på et generelt plan (Chehab 2005:264). Hendelser og handlinger som ble trukket frem var innblanding i Suezkonfliktene, oppdelingen av Afghanistan og selvfølgelig opprettelsen av staten Israel. Men i samme åndedrag ble også nevnt USAs intervensjoner i Sør-Amerika og i Vietnam, og i forlengelsen av Vietnamkrigen støtten til Khmer Rouge i Kambodsja (Singer 2004:183). Mer spesifikt rettet var saker som CIA, i samarbeid med britisk etterretning, sin styrte innsettelse av shah'en i Iran i 1953 og sistnevntes USA-vennlige styresett frem til han ble styrtet i 1979 (Ali 2002:133). Årsaken til intervensjonen var begrunnet i at Iran under Mossadegh hadde nasjonalisert, og slik gjort utilgjengelig, oljerikdommene i landet. Amerikanernes senere støtte til Saddam Hussein og hans Irak under Irak-Iran-krigen på 1980-tallet ble et tegn på at USA støtter ”hvem-som-helst” i sin streben etter å sikre seg ressurser. Den litt mer skjulte men allikevel kjente støtten av Afghanistans *mujaheddin* med Stinger-raketter, motstandsbevegelsen mot den russiske okkupasjonen, gav inntrykk av at USA støttet de svake, men skulle også vise seg å være et uttrykk for kortsiktighet hva angikk støtte til uforutsigbare geriljagrupperinger (Burke 2003:75). Det kan da også ha vært et resultat av at CIA under sjefen Bill Casey på 1970-tallet ble mer proaktive ute i verden på direkte inngripen i politiske og militære prosesser (Dahlberg 2006:80). På tidspunktet for angrepene mot New York og Washington, D.C., var det 187

medlemsstater i FN, og USA har en militær tilstedeværelse i rundt 100 av disse (Ali 2002:277). Historieprofessor ved Cambridge University Mary Beard uttalte oppsummerende at *”De Forente Stater fikk svar på tiltale. Verdensbøller vil til slutt betale prisen, om de aldri så mye har hjertet på rette sted”* (Beard 2001). Nobelprisvinner i litteratur og politisk kommentator og aktivist Harold Pinter kommenterte også at *”USA har utøvd vedvarende, systematisk, ubarmhjertig og temmelig beregnende manipulering av makten over hele verden, under dekke av å representere det Gode”* (Pinter 2002).

Disse eksemplene på alternative årsaker var det som ble ansett som upatriotisk å nevne i USA i kjølvannet av angrepene (Silberstein 2004:127-147). Osama bin Laden og hans organisasjon Al Qaeda gav i et åpent brev til USA høsten 2002 svar på de spørsmålene som ble stilt i og utenfor De Forente Stater. Brevet ble først offentliggjort på internett på arabisk og ble siden oversatt og distribuert blant muslimer i Storbritannia (Bin Laden 2002).

USA oppfattes til å ha angrepet arabere i Palestina, i Somalia og i den arabiske verden generelt gjennom en massivt militær tilstedeværelse. Det påpekes at USA stod bak de omfattende sanksjonene mot Irak, som har ledet til nød, lidelse og død for millioner av irakiske barn. USA støtter eksplisitt Israel og jødene, som for mange i den arabiske verden regnes for å ha stjålet land fra palestinerne. Gjennom et langt resonnement som tar for seg den demokratiske strukturen i USA rettfærdiggjøres angrep mot amerikanske sivile, da det er disse som støtter den politiske ledelsen i landet – sistnevnte er tross alt demokratisk valgt av folket. Slik finnes det i denne konflikten ingen ”uskyldige sivile” i USA. I et moraliserende ordelag tar Al Qaeda og bin Laden USAs lover og regler for seg og kritiserer dem, ettersom disse ikke er i tråd med religiøse retningslinjer, da i første rekke Sharialovene. Så går kritikken på bruken av renter som middel for fortjeneste, bruk av rusmidler, gambling, kjøp og salg av sex, utnyttning av kvinner for profitt, mangel på respekt for naturen og at samfunnet er strukturert til å fungere best for de rike. Brevet går videre til å kritisere mangelen på respekt for internasjonal rett, mangelen på oppfølging av menneskerettigheter og måten fanger er blitt holdt på militærbasen Guantanamo på Cuba.

Det man så ber amerikanerne konkret om å gjøre er det følgende: USA må rydde opp i sitt eget umoralske samfunn, og ikke bare snakke om godhet og moralske prinsipper, men også følge disse opp internasjonalt så vel som nasjonalt. Videre ber man USA om å avslutte støtten til Israel, og USA sin tilstedeværelse i arabiske land må opphøre. I stedet for å under hånden støtte korruperte statsledere, ber man USA om ryddige

og åpne forhandlinger om ressurser for gjensidig nytte og utvikling (Bin Laden 2002).

Svaret fra Al Qaeda som ble offentliggjort gjennom britiske medier var atskillig mer i tråd med den generelle oppfatningen av bakgrunnen for angrepene enn var diskursen presentert av Bush-administrasjonen. I stedet for å åpne for alternative forklaringer på angrepene lente man seg raskt på gamle metaforer og svevende retorikk, og låste slik diskursen for andre impulser enn sine egne.

7.3 Grunnlaget for videre politisk handling

Det som gjør forståelsen for bakgrunnen til angrepene så interessant er så de politiske og siden de militære handlingene som ble utført i ettertid.

America was targeted for attack because we're the brightest beacon for freedom and opportunity in the world. And no one will keep that light from shining. (Bush, 3:15-17. 11. sep.01)

But we will not allow this enemy to win the war by changing our way of life or restricting our freedoms. (...) America is united. The freedom-loving nations of the world stand by our side. This will be a monumental struggle of good versus evil. But good will prevail. (Bush, 4:24-33. 12. sep.01)

We sent a loud message to the world: We will not be cowed by a few. We sent another message to the world: Together we're going to bring these people to justice. And that's exactly what we're going to do. (Bush, 15:102-104. 01. okt.01)

Det praktiske problemet med å unnlate å påpeke de faktiske årsakene, uansett hvor selvinjurierende de måtte føles, er at man tyr til handlinger som i lengden ikke gjør stort med problemet. Hvis man over mange tiår har handlet politisk og militært på en slik måte at det har dannet seg en *generell* misnøye med USA som nasjon og internasjonal aktør, så er det vitterlig *denne politiske praksisen* som må endres. Med dette menes ikke at man skal unnlate å straffe dem som utfører terrorhandlinger. Men man synes å ha mistet, eller som en konsekvens av egen diskurs aldri virkelig hatt, forståelsen for potensielle og faktiske konsekvenser av egne, tidligere handlinger. Hvis man fortsetter ned dette sporet, og i tillegg fortsetter en sneversynt utenrikspolitisk kurs, vil man ende opp med å fortsatt

nøre opp under misnøyen mot eget land, og så hele tiden reagere på motangrep når de måtte finne sted. Terroristene tilhører en *kollektiv identitet*, der mange forskjellige identiteter og personligheter samles om det de har til felles: En kollektiv forståelse for hva, i dette tilfellet, USA har gjort mot ”dem” (Post 2005:169). Debatten som fulgte angrepene internasjonalt gikk over i en debatt om *grunnleggende årsaker* (”root causes”) for terrorisme. I essens syntes debatten å dele opp i to leire: President Bush som søkte å plassere skyld og så følge opp med straff, og andre verdensledere som søkte faktiske løsninger på et eksisterende problem (Moens 2005:258).

En låst diskurs leder til låste handlingsmuligheter. Går man virkelig inn for å fjerne ”ondskaper” må man ta den ved roten, altså søke bakgrunnen og forutsetningene for angrepene som ble rettet mot USA. Uansett hvor gode Bush-administrasjonen så sitt land og sitt folk som, så vil det uansett være mer kostnadseffektivt og langsiktig å være åpne for alternative forståelser for hva som kan ligge bak angrep mot sitt eget land.

En materialisering av diskursen kom gjennom offentliggjøringen av ”*National Security Strategy of the United States of America*” 17. september 2002 (Bush, NSS. 17. sep.02). Det nevnte strategiske dokument fremstår som en oppsummering av de essensielle punktene i diskursen. Ordelaget ble markant tonet ned, og fremstår som mindre moraliserende. Men grunntankene om USA sin plass i verden er vedlikeholdt, og kommer tydelig frem i den nye strategien. Presidentens graduasjonstale til kadettene ved militærakademiet West Point sommeren 2002 la frem den nye, såkalte Bushdoktrinen (Bush, 28:93-117. 01. jun.02). Oppsummert er Bushdoktrinen en rettferdiggjørelse av preemptive angrep (”preemptive strike”) mot trusler man oppfatter som fremtidig fremtredende mot USA. Denne gjelder lokalpoliti og FBI på nasjonalt plan, og etterretningstjenestene og det amerikanske militæret sin bekjempelse av trusler internasjonalt (Renshon & Suedfeld 2005).

Presidenten begynte sitt strategidokument med kjente ordelag fra tidligere taler:

The great struggles of the twentieth century between liberty and totalitarianism ended with a decisive victory for the forces of freedom—and a single sustainable model for national success: freedom, democracy, and free enterprise.

(Bush, NSS, s.IV. 17. sep.02)

We will defend the peace by fighting terrorists and tyrants. We will preserve the peace by building good relations among the great

powers. We will extend the peace by encouraging free and open societies on every continent. (Bush, NSS, s.IV. 17. sep.02)

And America will hold to account nations that are compromised by terror, including those who harbor terrorists— because the allies of terror are the enemies of civilization.

(Bush, NSS, ss.IV-V. 17. sep.02)

Så gikk presidenten videre og presenterte grunntanken fremlagt i talen på West Point, som skal være en styrende doktrine for fremtiden:

And, as a matter of common sense and self-defense, America will act against such emerging threats before they are fully formed. We cannot defend America and our friends by hoping for the best. So we must be prepared to defeat our enemies' plans, using the best intelligence and proceeding with deliberation. History will judge harshly those who saw this coming danger but failed to act. In the new world we have entered, the only path to peace and security is the path of action. (Bush, NSS, s.V. 17. sep.02)

Bushdoktrinen er en rettferdiggjøring av fremtidige preemptive militære operasjoner, og er kontroversiell i den forstand at man doktrinefester et diskuterbart konsept om å handle på etterretning om en per nå ikke-materialisert trussel. Presidenten oppsummerte gjennom dette strategidokumentet det han hadde brukt et år på å forklare til det amerikanske folk:

Freedom is the non-negotiable demand of human dignity; the birthright of every person—in every civilization. Throughout history, freedom has been threatened by war and terror; it has been challenged by the clashing wills of powerful states and the evil designs of tyrants; and it has been tested by widespread poverty and disease. Today, humanity holds in its hands the opportunity to further freedom's triumph over all these foes. The United States welcomes our responsibility to lead in this great mission.

(Bush, NSS, s.VI. 17. sep.02)

Dokumentet gikk så videre til å fremme spesifikke strategipunkter som skal hjelpe nasjonen mot målet om en sikrere og bedre verden. Et samlet dokument gir inntrykket av en atskillig mer nyansert tilnærming til sikkerhetsproblemene USA står overfor enn det talene til presidenten representerer. Strategien fremstår som en mer systematisk tilnærming til personer, grupperinger og systemer som i fremtiden kan fremstå som en trussel mot USA som nasjon og verdensaktør. Det synes imidlertid som et problem at man viderefører grunntanken om sin egen storhet og ufeilbarlighet, og at man derfor fokuserer på problemene i det de har oppstått, eller i preemptiv forstand *før* de oppstår, basert på ymse etterretningskilder. Det nærmeste dokumentet kommer et direkte angrep på underliggende årsaker for terrorisme er det følgende utdraget:

*We will disrupt and destroy terrorist organizations by:
(...) diminishing the underlying conditions that spawn terrorism by
enlisting the international community to focus its efforts and
resources on areas most at risk; (...) (Bush, NSS, s.6. 17. sep.02)*

Her påpekes det at man internasjonalt må holde oppsyn med områder, geografisk så vel som samfunnsmessig, hvor den største risikoen for oppblomstring av terroristorganisasjoner kan finne sted. Det finnes dog ingen steder i strategidokumentet antydninger om en forståelse for alternative oppfattelser av USAs godhet og storhet. En vending i diskursen, eller snarere en strategisk utvikling, fant sted ettersom diskursen til president Bush fikk etablert seg. Man begynte med å erkjenne angrepene, legge ut kursen for sitt massive svar, og presisere at mennesker som angriper USA skal stå til rette for sine handlinger. Så begynte man å sverge at noe tilsvarende aldri skulle være mulig å gjenta. Slik gikk man fra en *reagerende* posisjon til en *agerende* posisjon, der presidenten basert på sin tidligere fremlagte diskurs gikk eksplisitt ut og proklamerte sin preemptive Bushdoktrine.

7.4 Oppsummering

Allerede i sin første tale etter angrepene ble disse karakterisert som angrep på ”*friheten selv*”. Og i dagene som fulgte rammet man inn diskursen ved å snakke om at ”*frihet og demokrati er under angrep*”. I stedet for realpolitiske forklaringer på konflikten talte man om ”*frihetens sak*”, og fortsatte slik innen klassisk, amerikansk utenriksretorikk, som ofte kjennetegnes av ordbilder og overdrivelser.

Å karakterisere angrepene som krigshandlinger gav ledelsen et helt annet sett med verktøy og muligheter, enn om man hadde snakket om isolerte, kriminelle handlinger. Sammen med å stadfeste det amerikanske etos dannet krigsbeskrivelsen sterke rammer for diskursen. Amerikanske, selvsagte og gode egenskaper ble presentert som selvfølgeligheter, og slik bygget disse faktorene opp under det diskursive hegemoniet man ønsket å vedlikeholde, eller innføre. Konflikten som oppstod ved at alternative forklaringer på konflikten ble presentert førte sågar til et forstyrret amerikansk identitetsbilde. Dette fordi man karakteriserte slike alternative forklaringer og menneskene som fremførte dem som upatriotiske og derfor ikke-amerikanske.

Sosial viten danner rammer for hvordan man kan handle, og slik har diskursene sosiale konsekvenser. Dette kommer kanskje klarest frem i politikken. Og et godt eksempel på dette er igjen diskursen som ble fremlagt av Bush-administrasjonen i kjølvannet av terrorangrepene. Når man låser diskursen låser man også muligheter for handling, og den låste forklaringen på bakgrunnen for angrepene snevrer inn muligheter for hvordan man skal møte den materialiserte trussel mot nasjonen. Måten man slo ned på og avfeide alternative forklaringer viser hvor låst man var på sin egen forklaring på årsaken til angrepene.

Strategidokumentet som ble fundert på diskursen man hadde fremlagt i året mellom september 2001 og september 2002 var mer nyansert enn selve talene til president Bush. Men prinsipielt var det ikke stor forskjell, etter som man heller ikke her åpnet for alternative forståelser av konflikten. Man kan hevde at den ikke-offisielle diskursen ble offisiell gjennom *The National Security Strategy for the U.S.A.*, som slik viser at man låste veien videre ved å opprettholde hegemoniet til ett verdensbilde innen den etablerte diskurs.

Kapittel 8

Konklusjon

Analysen i denne oppgaven har ledet opp mot tre hovedfaktorer som lå som bakgrunn for det verdensbildet som ble søkt konstruert av den amerikanske politiske ledelsen.

8.1 Legitimering

For det første fungerte et dikotomiserende språk oppryddende og forklarende, og gjennom en poengtering av egen godhet og fiendens ondskap ble ens egne handlinger samt kravet om fiendens utslettelse *legitimert*.

Bakgrunnen for at man ønsket å ordlegge seg slik lå sannsynligvis i at man ville definere et klart fiendebilde, konkretisere sitt eget standpunkt og presentere konfliktens natur og krigens krav. Logosentrismens viktigste verktøy er en klar definering av ”oss” og ”dem”, og dikotomisering var en fremtredende praksis i diskursen til den amerikanske ledelsen etter terrorangrepene. Ved å understreke fiendens karakter og egenskaper, hans feighet og barbarisme, kom ”våre”, altså amerikanernes, egenskaper tydeligere frem. ”Vi” ble fremstilt som gode, medfølende og modige mennesker, altså det motsatte av fienden.

Dikotomiseringen gjorde seg gjeldende gjennom en karakterisering av ”oss” som ”gode” og ”dem” som ”onde”. Ledelsen kunne gjennom dette også plassere fienden sammen med tidligere kjente onder, slik som nazismen opp mot og under andre verdenskrig.

Gruppeidentiteten ble søkt oppbygd gjennom en stadfesting av det nasjonale etos og dets myter. Et svevende og metaforisk språk var gjennomgående, og de nasjonale myter som er med på å bygge opp den nasjonale identiteten ble regelmessig gjentatt i diskurskonstruksjonen. USA holdes sammen i stor grad av diskursen om seg selv, og i kjølvannet av terrorangrepene spilte man på klassiske beskrivelser av det amerikanske samfunn i understrekingen av den kollektive identitet.

Det oppstod et troverdighetsproblem i diskursen gjennom den stadige poengteringen av ens egne gode prinsipper og verdier, da det ble klart at det var blitt gjennomført gjentatte overgrep mot fienden etter at representanter for denne var blitt tatt til fange. Dessuten kom det frem holdninger blant folket så vel som i ledelsesapparatet

som gikk på tvers med de fremsatte verdier.

Uavhengig av dette troverdighetsproblemet fungerte det dikotomiserende språket som et verktøy i en legitimering av ens egne handlinger, og slik ble nødvendigheten av den kraftige responsen og måten denne skulle gjennomføres på fremstilt som en selvfølgelighet.

8.2 Folkets mottakelighet

For det andre lå betingelsene for et slikt verdensbilde tilrette i folkemassen i utgangspunktet. Det som for utenforstående kunne fremstå som uforståelig at noen ville akseptere som forklaring, falt innenfor velkjente rammer for forklaring av en ubehagelig problemstilling for mottakermassen. Den amerikanske befolkning er atskillig mer mottakelig for et dikotomiserende ordelag, og å beskrive en konflikt som en kamp mellom det Gode og det Onde, enn mange utenfor USA sannsynligvis er.

Bakgrunnen for at man faktisk *kunne* ordlegge seg slik lå altså i mottakeligheten for denne typen språk som lå latent i mottakermassen fra før. Et folk som var vant til mytene om sin egen storhet og ufeilbarlighet, og et dikotomiserende språk spesielt i utenrikspolitikken, oppfattet ikke diskursen som ble presentert etter terrorangrepene som en brytning med tidligere praksis. Man var i USA fra før vant med å høre at man kjempet det Godes sak og at ”våre” fiender ønsket eller hadde en samfunnsstruktur som fremsto som ondskap satt i system. Det moraliserende språket, med en poengtering av hva som er rett og galt, var vanlig kost for den jevne amerikaner.

I tillegg ble de kristne verdier understreket som gjeldende, spesielt gjennom presidentens egen, klart kristne tro. Han spilte på bibelske vendinger og uttrykk, og ved å koble disse videre opp mot nasjonen fremsto denne som i all hovedsak en kristen nasjon. Som en følge av dette kunne man oppfatte konflikten som en religiøs krig, selv om presidenten flere ganger gikk ut og understreket at det ikke var snakk om dette. Men fremstillingen av ”Gud” sammen med ”oss” og ”våre handlinger” ga et helt klart inntrykk av at presidenten arbeidet ut ifra en oppfatning av at ”*Gud er med oss*”.

For å ytterligere understreke konfliktens prinsipielle og verdimeslige grunnlag ble konfliktens legitimitet fremmet gjennom presidentens taler. Prinsipper om rettsstat og om å bli stilt til ansvar for sine kriminelle handlinger ble gjentatt som grunnleggende faktorer i diskursen.

8.3 Ekskludering av alternative forståelser

Den siste faktoren som lå bak denne typen verdensbilde synes å ha vært en bevisst ekskludering av alternative forklaringer på bakgrunnen for terrorangrepene. Ved å understreke egen godhet og ufeilbarlighet fremsto angrepene som meningsløse og uforklarlige, og man fikk legitimert en bekjempende politikk i stedet for å gå inn på de grunnleggende årsakene for hvordan denne type terrorisme kunne oppstå.

Den faktiske ordleggingen gjorde at man slapp å konkludere med egne historiske og sikkerhetspolitiske feiltrinn eller urettmessigheter. Ved å godta enkelte av de alternative forklaringene, gjennom en potensielt selvinjurierende analyse, ville man til en viss grad selv måtte ta noe skyld for at angrepene kunne finne sted. Ved å godta alternative forklaringer ville dessuten svaret også vært at man måtte trekke seg til en viss grad tilbake fra verdensarenaen, hvilket ville brutt med eksplisitt uttalte nasjonale interesser. Det ville også vært en brytning med det fremtredende ansvaret for å forbedre verden, da ved å gjøre den mer lik seg selv, som USA ser på som sitt.

Diskursen ble altså i stedet holdt ved like, ved en eksplisitt videreføring av de etablerte momenter i diskursen gjennom det offentlige strategidokumentet av september 2002.

8.4 Avsluttende bemerkninger

Denne oppgaven har ikke søkt å poengtere feilaktigheten i den fremlagte diskurs. Det har på den annen side vært et poeng å vise til relativismen i verdensanskuelsene. Det synes farlig å låse en diskurs innenfor rammer av absolutte enheter som det Godes sak, når ens handlinger følgelig fremstår som ufeilbarlige. Å søke mer nyanserte måter å forklare verden på vil åpne for mer konstruktive og fleksible måter å møte utfordringer på verdensarenaen på. Dessuten åpner man for å inkludere flere mennesker utenfor sitt eget land, med hver sine forskjellige utgangspunkt og kulturelle og historiske betingelser, i bekjempelsen av et internasjonalt problem.

Referanser

Ali, T. (2002) *'The Clash of Fundamentalisms: Crusades, Jihads and Modernity'*. New York: Verso.

Amnesty International (2008) *'EU må stoppe CIAs fangefly'*. Publisert på Amnesty International Norge sine hjemmesider, 24.juni 2008.

- Lastet ned 07.april 2009 fra:

- <http://www.amnesty.no/web.nsf/pages/61E75F76EE9899D2C1257472002CB669>

Andersen, N.Å. (1994) *'Institutionel historie – en introduktion til diskurs- og institusjonsanalyse'*. København: COS-forskningsrapport nr.10.

Ashley, R.K. (1989) 'Living on Border Lines: Man, Poststructuralism and War', i J. Der Derian og M.J. Shapiro (eds) *'International/intertextual Relations. Postmoderen Readings of World Politics'*. Lexington: Lexington Books.

Bachtin, M. ([1963] 1991) *'Dostojevskijs poetik'*. Göteborg: Anthropos.

Balmer, R. (2008) *'God in the White House: How Fatih shaped the Presidency from John F. Kennedy to George W. Bush'*. New York: Harper One.

Barber, B.R. (2003) *'Fear's Empire: War, Terrorism and Democracy'*. New York: Norton.

Beard, M. (2001) *'11 September'*. Publisert i 'London Review of Books', 4.oktober 2001.

- Lastet ned 12.april 2009 fra:

- http://www.lrb.co.uk/v23/n19/mult01_.html

Berlant, L. (1991) *'The anatomy of national fantasy: Hawthorne, Utopia and everyday Life'*. Chicago: University of Chicago Press.

Berntsen, G. (2005) *'Jawbreaker – The Attack on bin Laden and al Qaeda: A personal*

account by the CIA's key field commander'. New York: Crown Publishing Group.

Bin Laden, O. (2002) '*Letter to America*'. Publisert i The Guardian, 24.november 2002.

- Lastet ned 06.mars 2009 fra:

- o <http://www.guardian.co.uk/world/2002/nov/24/theobserver>

Buchanan, P.J. (2002) '*The Death of the West: How Dying Populations and Immigrant Invasions Imperil Our Country and Civilization*'. New York: Thomas Dunne Books.

Burke, J. (2003) '*Al-Qaeda*'. London: Penguin Books.

Burr, V. (1995) '*An Introduction to Social Constructionism*'. London: Sage.

Caplow, C., Hicks, L., Wattenberg, B.J. (2001) '*The First Measured Century*'. Washington, D.C.: AEI Press.

Chehab, Z. (2005) '*Inside the Resistance*'. New York: Nation Books.

Cohn, N. (1997) '*Europas indre demoner: Demoniseringen av kristne i middelalderen*'. Oslo: Humanist forlag.

Colombani, J.M. (2001) '*We are alle Americans*'. Publisert i "Le Monde", 12.september 2001.

- Lastet ned 28.mars 2009 fra:

- o http://www.worldpress.org/1101we_are_all_americans.htm

Condor, S. (1997) 'And so say all of us?: Some thoughts on "experimental democratization" as an aim for critical social psychologists', i T.Ibanez & L.Iniguez (eds), '*Critical Social Psychology*'. London: Sage.

Coulter, A. (2001) '*This is war – We should invade their countries*'. Publisert i National Review, 13.september 2001

- Lastet ned 08.april 2009 fra:

- o <http://www.nationalreview.com/coulter/coulter.shtml>

Dahlberg, R. (2006) '*1983 – Den kalde krigens høydepunkt*'. Oslo: Humanist Forlag.

Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. (1994) 'Introduction: Entering the field of qualitative research' pp.1-18 i '*Handbook of Qualitative Research*' Denzin & Lincoln (red.). Thousand Oaks, California: Sage.

Derrida, J. (1988) '*Limited Inc abc...*' i *Limited Inc*. Evanston, IL: Northwestern University Press.

Dershowitz, A.M. (2002) '*Want to torture? Get a warrant*'. Publisert i San Fransisco Chronicle, 22.januar 2002.

- Lastet ned 07.april 2009 fra:

- <http://www.sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/chronicle/archive/2002/01/22/ED5329.DTL>

Elvik, H. (2008) '*Exit George W.*'. Publisert i Dagbladet 17.juni 2008.

- Lastet ned 08.april 2009 fra:

- <http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/06/17/538388.html>

Eriksen, E.O., Weigård, J. (1999) '*Kommunikativt demokrati – Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*'. Bergen: Fagbokforlaget.

Foyle, D.C. (2005) 'The Convinced, the Skeptical and the Hostile: American and World Public Opinion on the Bush Doctrine' i Renshon, S.A., Suedfeld, P. (eds) (2005) '*Understanding the Bush Doctrine: Psychology and Strategy in an age of Terrorism*'. New York: Routledge.

Frum, D. (2003) '*The Right Man – An inside account of the Bush White House*'. New York: Random House.

Gergen, K. (1985) '*The social constructionist movement in moderen social psychology*'. American Psychologist, 40(3): 266-75.

- Gourevitch, P., Morris, E. (2008) *'Stående ordre – På innsiden av Abu Ghraib'*. Oslo: Gyldendal.
- Grønmo, S. (2004) *'Samfunnsvitenskapelige metoder'*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gunnell, B. (2002) *'Take Cover: Evil is back'*. New Statesman, 11.februar 2002, ss.16-17.
- Habermas, J. (1983) *'Moralbewußtsein und kommunikatives Handeln'*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Hagtvet, B. (2008) *'Gud som ansvarsfraskrivelse'*. Publisert i Aftenposten, 16.september 2008
- Lastet ned 16.september 2008 fra:
 - o <http://www.aftenposten.no/meninger/signert/article2656404.ece>
- Halliday, M.A.K. (1998) *'Situasjonskonteksten'*. s.67-79 i K.L.Berge, P.Coppock & E.Maagerø (red.) *'Å skape mening med språk. En samling artikler av M.A.K. Halliday, R.Hasan og J.R.Martin'*. Oslo: Landslaget for norskundervisning, Cappelen Akademiske.
- Haraway, D. (1996) *'Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective'*, i E.F.Keller & H.E.Longino (eds), *'Feminism and Science'*. Oxford: Oxford University Press.
- Hart, R.P. (1984) *'Verbal style and the presidency: A computer-based analysis'*. Orlando: Academic Press.
- Hobsbawm, E. (2007) *'Globalisation, democracy and terrorism'*. London: Little, Brown.
- Hønneland, G. (2005) *'Barentsbrytninger – Norsk nordområdepolitikk etter den kalde krigen'*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Høibraaten, H. (1999) *'Kommunikativ makt og sanksjonsbasert makt hos Jurgen Habermas'*. s.223-261 i Fredrik Engelstad (red.) *'Om makt'*, Oslo: Ad Notam.

- Lessing, D. (2002) '*What We Think of America*'. Granta 77, våren 2002, s.54.
- Lind, M. (2006) '*The American Way of Strategy: U.S. Foreign Policy and the American Way of Life*'. New York: Oxford University Press.
- Livingston, S. (1994) '*The terrorism spectacle*'. Boulder: Westview press.
- Milchen, J. (2001) '*The greatest danger comes from within*' i 'Common dreams newscenter: Breaking news ad views for the progressive community'. November 17, 2001.
- Lastet ned 07.april 2009 fra:
 - o www.commondreams.org/views01/1117-05.htm
- Moen, O. (2006) '*USA – Annerledeslandet i vest*'. Oslo: Cappelen.
- Moens, A. (2005) 'The Bush Doctrine Abroad' i Renshon, S.A., Suedfeld, P. (eds) (2005) '*Understanding the Bush Doctrine: Psychology and Strategy in an age of Terrorism*'. New York: Routledge.
- Molstad, K. (2009) '*1000 hemmelige CIA-flyvinger*'. Publisert i Aftenposten, 10.mars 2009.
- Lastet ned 10.mars 2009 fra:
 - o <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1294173.ece>
- Neumann, I.B. (2001) '*Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*'. Bergen: Fagbokforlaget.
- Pinter, H. (2002) '*What We Think of America*'. Granta 77, våren 2002, s.68.
- Phillips, K. (2007) '*American Theocracy*'. New York: Penguin Books.
- Phillips, L., Jørgensen, M.W. (2002) '*Discourse Analysis as Theory and Method*'. London: Sage Publications.

Post, J.M. (2005) 'Deterrence in an Age of Asymmetric Rivals' i Renshon, S.A., Suedfeld, P. (eds) (2005) *'Understanding the Bush Doctrine: Psychology and Strategy in an age of Terrorism'*. New York: Routledge.

Renshon, S.A., Suedfeld, P. (eds) (2005) *'Understanding the Bush Doctrine: Psychology and Strategy in an age of Terrorism'*. New York: Routledge.

Ringdal, K. (2001) *'Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode'*. Bergen: Fagbokforlaget.

Riverbend (2005) *'Baghdad brenner'*. Oslo: Pegasus Forlag.

Robertson, G. (QC) (2001) *'Justice and revenge: International Law after Tuesday 11th September 2001'*. 25th Thomas Corbishley Memorial Lecture. London: The Wyndam Place Charlemagne Trust 2001.

- Lastet ned 07.april 2009 fra:
 - o <http://www.federalunion.org.uk/world/justiceandvenge.shtml>

Robinson, B.A. (2001) *'Aftermath of the 9-11 terrorist attacks – Attacks on muslims'*.

- Lastet ned 03.april 2009 fra:
 - o http://www.religioustolerance.org/reac_ter1.htm

Said, E.W. ([1979] 1994) *'Orientalism'*. New York: Random House.

Sandmo, E. (1998) *'Sannhetens historie'*. Prosa 3 (4): 20-25.

Sardar, Z., Davies, M.W. (2002) *'Hvorfor hater så mange USA?'*. Oslo: Spektrum.

Saussure, F. de (1960) *'Course in general linguistics'*. London: Peter Owen.

Silberstein, S. (2004) *'War of Words: Language, politics and 9/11'*. New York: Routledge.

Singer, P. (2004) *'The President of Good and Evil – Questioning the ethics of George W.'*

Bush. New York: Penguin Books.

Strauss, A., Corbin, J. (1990) '*Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*'. London: Sage Publications.

Svendsen, L.F.H. (2001) '*Ondskapens filosofi*'. Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2003) '*Systematikk og innlevelse – En innføring i kvalitativ metode*'. Bergen: Fagbokforlaget.

Thornton, R. (2007) '*Asymmetric Warfare – Threat and Response in the 21st century*'. Malden, MA (USA): Polity Press.

Toensing, C. (2001) '*The harm done to innocents*'. Publisert i The Boston Globe, 16.september 2001

- Lastet ned 03.april 2009 fra:

- o http://www.boston.com/news/packages/underattack/globe_stories/0916/_The_harm_done_to_innocents_.shtml

Weber, C. (2005) '*International Relations Theory. A critical introduction*'. Second edition. London: Routledge.

Woodward, B. (2002) '*Bush at War*'. New York: Simon & Schuster.

Zizek, S. (2001) '*Ideologiens sublime objekt*'. Oslo: Spartacus.

Taler holdt av George W. Bush:

Talene er i oppgaven anvist med nummer, linjenumre og dato. Talene finnes igjen i denne listen gjennom talenummer og dato. Av de 29 analyserte talene er det i oppgaven blitt referert til 16, og disse er fremhevet med svarte bokstaver.

Bush, 1. 20. jan.01. ”President George W. Bush’s Inaugural Address”

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/inaugural-address.html>

Bush, 2. 27. feb.01. *"Address of the President to the Joint Session of Congress"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/02/20010228.html>

Bush, 3. 11. sep.01. *"Statement by the President in his Address to the Nation"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html>

Bush, 4. 12. sep.01. *"Remarks by the President In Photo Opportunity with the National Security Team"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>

Bush, 5. 13. sep.01. *"National Day of Prayer and Remembrance for the Victims Of the Terrorist Attacks on September 11, 2001"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010913-7.html>

Bush, 6. 14. sep.01. *"President's Remarks at National Day of Prayer and Remembrance"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010914-2.html>

Bush, 7. 14. sep.01. *"President Bush Salutes Heroes in New York"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010914-9.html>

Bush, 8. 15. sep.01. *"Radio Address of the President to the Nation"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010915.html>

Bush, 9. 16. sep.01. *"Remarks by the President Upon Arrival"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>

Bush, 10. 17. sep.01. *"Islam is Peace' Says President"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010917-11.html>

Bush, 11. 20. sep.01. *"Address to a Joint Session of Congress and the American People"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

Bush, 12. 24. sep.01. *"President Freezes Terrorists' Assets"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html>

Bush, 13. 25. sep.01. *"International Campaign Against Terror Grows"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010925-1.html>

Bush, 14. 29. sep.01. *"Radio Address of the President to the Nation"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010929.html>

Bush, 15. 01. okt.01. *"President: 'We're Making Progress'"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011001-6.html>

Bush, 16. 07. okt.01. *"Presidential Address to the Nation"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011007-8.html>

Bush, 17. 12. okt.01. *"President Asks American Children to Help Afghan Children"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011012-4.html>

Bush, 18. 17. okt.01. *"President Rallies Troops at Travis Air Force Base"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011017-20.html>

Bush, 19. 30. okt.01. *"President Launches 'Lessons of Liberty'"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011030-7.html>

Bush, 20. 06. nov.01. *"President Bush: 'No Nation Can Be Neutral in This Conflict'"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011106-2.html>

Bush, 21. 08. nov.01. *"President Discusses War on Terrorism"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011108-13.html>

Bush, 22. 10. nov.01. *"President Bush Speaks to United Nations"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011110-3.html>

Bush, 23. 15. nov.01. *"President's Message for Ramadan"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011115-14.html>

Bush, 24. 29. nov.01. *"President Says U.S. Attorneys on Front Line in War"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011129-12.html>

Bush, 25. 09. des.01. *"President Proclaims Human Rights Day & Bill of Rights Week"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011209.html>

Bush, 26. 11. des.01. *"President: The World Will Always Remember September 11"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011211-1.html>

Bush, 27. 29. jan.02. *"President Delivers State of the Union Address"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

Bush, 28. 01. jun.02. *"President Bush Delivers Graduation Speech at West Point"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

Bush, 29. 11. sep.02. *"President's Remarks to the Nation"*

- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/09/20020911-3.html>

Bush, NSS. 17. sep.02. *"The National Security Strategy of the United States of America"*

- http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/02/counter_terrorism/counter_terrorism_strategy.pdf